

Robert Bobkier

Abraham & Ben Hadar Law and Audit

 <https://orcid.org/0000-0001-8212-6309>

EWOLUCJA REGULACJI PRAWNYCH KĄPIELISK W II RZECZYPOSPOLITEJ

SUMMARY

Evolution of legal regulations for bathing areas in the Second Polish Republic

After Poland regained independence in 1918, a number of legislative measures were taken to regulate bathing-related issues. In the Polish legal language, the term bathing had two meanings in the interwar period: sanitary – bathing establishments (public baths, places of hygiene) and places to rest by the water. The legal regulation was aimed, in particular, at the unification of five post-partition legal systems into one system. Exceptional civilization delays occurred in the area of the former Russian partition. Special provisions were in force in the field of ritual bathing establishments for the Jewish population. The Act on health resorts of 1922 provided for a special legal regime for sea bathing areas. Another source of regulation was the Ordinance on the organization and maintenance of public bathing establishments of 1922, which regulated, within a single legal act, both „bathing areas” in the present meaning of the word as well as sets of sanitary facilities for maintaining hygiene. The next important step was the Water Act of 1922, which did not contain a legal definition of the term „bathing beach” also established the principle of universal access to public waters. This act introduced the principle of obtaining the consent of the water-legal authorities to open a bathing water, which is still binding in subsequent acts of the Polish Water Law. The most complete regulation of bathing sites in freshwater and saltwater reservoirs in the Second Polish Republic was contained in the Provisions of the regulation on bathing establishments of 1936. This legal act was already in force throughout the country and regulated all bathing institutions intended for public use for hygiene, sports, and also ritualistic. In the legal order of the Polish People’s Republic and the Third Republic of Poland, the bathing facility appeared as an ambiguous term, referring to the sanitary facilities and the place for swimming until 1998.

KEYWORDS: bathing beach, water law, bathing establishments, ritual bathing establishments for the Jewish population, health resorts

STRESZCZENIE

Po odzyskaniu przez Polskę w 1918 r. niepodległości podjęto szereg działań legislacyjnych mających na celu unormowanie zagadnień związanych z kąpieliskami. W polskim języku prawnym termin kąpielisko posiadał w okresie międzywojennym dwa znaczenia: sanitarne – zakładów kąpielowych (publicznych łaźni, miejsc utrzymania higieny) oraz miejsc, miejscowości wypoczynku nad wodą. Regulacje prawne miały w szczególności na celu unifikację pięciu pozaborczych systemów prawnych w jeden system. Wyjątkowe opóźnienia cywilizacyjne występowały na obszarze dawnego zaboru rosyjskiego. Szczególne przepisy obowiązywały w zakresie zakładów kąpielowych rytualnych dla ludności żydowskiej. Ustawa o uzdrowiskach z 1922 r. przewidywała szczególny reżim prawny dla kąpielisk morskich. Kolejnym źródłem regulacji było rozporządzenie o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych z 1922 r., które regulowało, w ramach jednego aktu prawnego, tak „kąpieliska” w dzisiejszym znaczeniu tego słowa, jak i zespoły urządzeń sanitarnych służące utrzymaniu higieny. Kolejny ważny krok stanowiła ustawa wodna z 1922 r., która nie zawierała definicji legalnej terminu „kąpielisko”, ustanawiając jedynie zasadę powszechnego dostępu do wód publicznych. Ustawa ta wprowadziła, obowiązującą do dziś w kolejnych ustawach Prawo wodne, zasadę uzyskania zgody organów wodnoprawnych na otwarcie kąpieliska. Najpełniejsza w II Rzeczypospolitej regulacja kąpielisk w zbiornikach słodkowodnych i słonowodnych zawarta została w przepisach rozporządzenia o zakładach kąpielowych z 1936 r. Ten akt prawny obowiązywał już na obszarze całego kraju i regulował wszelkie instytucje kąpielowe, przeznaczone do publicznego użytku dla celów higienicznych, sportowych, a także rytualnych. W porządku prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz III RP kąpielisko występowało jako pojęcie wieloznaczne, odnoszące się zarówno do urządzenia sanitarnego, jak i miejsca do pływania do roku 1998.

SŁOWA KLUCZOWE: kąpielisko, prawo wodne, zakłady kąpielowe, zakłady kąpielowe rytualne dla ludności żydowskiej, uzdrowiska

Regulowanie zagadnień z zakresu gospodarki wodnej narzędziami prawnymi ma w niepodległej Polsce ponad stuletnią tradycję¹. Pomimo długo-trwałości tej ogólnej tradycji legislacyjnej instytucja kąpieliska pozostawała

¹ Cf. M. Roliński, *Elementy prawa wodnego w rozwoju historycznym ze szczególnym uwzględnieniem polskich ustaw wodnych: część I*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2012, nr 18, s. 83–91. Prezentując zagadnienie z perspektywy historyczno-prawnej, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w II RP powierzono kwestie gospodarki wodnej oraz wspierania ruchu turystycznego Ministerstwu Robót Publicznych na podstawie regulującej ten dział administracji ustawy z dnia 29 kwietnia 1919 r. o organizacji i zakresie działania Ministerstwa Robót Publicznych (Dz. Praw P. Pol. z 1919 r., nr 39, poz. 283 z późn. zm.). Zresztą już w okresie rządów dynastii jagiellońskiej podjęto szereg aktów prawnych dotyczących eksploatacji zasobów wodnych, cf. A. Kołodziejczyk, *Regulacje prawne dotyczące wykorzystania zasobów wodnych w dobrach wielkksiążęcych wielkiego księstwa litewskiego za Jagiellonów*, „Echa Przeszłości” 2010, nr 11, s. 43–51; S.B. Linde, *O statucie litewskim ruskim językiem i drukiem wydany. Wiadomość, Zawadzki i Węcki Uprzywilejowani Drukarze i Xięgarze Dworu Królestwa Polskiego, Warszawa 1816*, s. 134–135; P. Burzyński, *Prawo polskie prywatne napisane i poświęcone pamięci ubiegłych w roku 1864 pięciuset lat istnienia Uniwersytetu Krakowskiego. Tom II*, Kraków 1871, s. 334–337;

przez szereg lat terminem niezdefiniowanym w sposób jednolity, chociaż przepisy posługiwały się nim, w jego dzisiejszym kontekście, od lat dwudziestych XX w. Zważyć należy, że normy prawa wodnego ze względu na wyjątkowe znaczenie wody w każdej dziedzinie życia posiadają cechę charakterystyczną w postaci tworzenia szeregu odrębnych, *sui iuris*, konstrukcji normatywnych², które wprowadzając pewne szczególne rozwiązania, mają za zadanie zapewnić właściwe korzystanie z wód³.

Zdumienie budzi długotrwały brak definicji legalnej⁴ kąpieliska, pojęcia wieloznacznego, określanego przez *Słownik języka polskiego PWN* jako „miejsce lub zespół urządzeń umożliwiających kąpanie się lub lecznicze zabiegi hydroterapeutyczne” oraz „miejsce uzdrowiskowa lub wczasowa nad morzem”⁵. Wydaje się, że na gruncie języka prawnego w okresie wszystkich form państwowości polskiej po zaborach, tak w II RP, w PRL, jak i w III Rzeczypospolitej, można mówić odnośnie do pojęcia kąpieliska o podobnej dychotomii: urządzeń „sanitarnych”, czyli zakładów kąpielowych (publicznych łaźni, miejsc utrzymania higieny) oraz miejsc, miejscowości wypoczynku nad wodą. Ten pierwszy desygnat był najpowszechniejszy w okresie międzywojennym, ostatecznie wyszedł z użycia w 1998 r. wraz z utratą mocy ostatniego aktu prawnego, w którym był używany. Ten drugi, miejsc wypoczynku, początkowo używany zamiennie z pierwszym (nawet w obrębie tych samych aktów prawnych), zaczął dominować w języku prawnym w połowie XX w.

W. Uruszczyk, *Wydawnictwo źródłowe Starodawne Prawa Polskiego Pomniki (1856–1921)*, [w:] *Pomniki prawa na przestrzeni wieków*, red. K. Górski, J. Pokój, D. Szczepaniak, Ł. Szymura, Kraków 2017, s. 11–22.

² Cf. B. Wierzbowski, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 2018, s. 194.

³ *Vide*: M. Marszelewski, W. Marszelewski, *Problemy własności jezior w Polsce*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2013, nr 3, s. 31. Z zasady określoności prawa wynika wymóg, by przepisy były formułowane w sposób poprawny, także z logicznego punktu widzenia, precyzyjny i jasny celem realizacji zasady zaufania do państwa i prawa stanowionego przez nie, również dla zapewnienia przeciętnemu odbiorcy zrozumienia treści przepisów. *Vide*: wyrok TK z 21.03.2001 r., K 24/00, OTK 2001, nr 3, poz. 51; T. Zalański, *Zasada prawidłowej legislacji w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2008, s. 183–185; M. Bartoszewicz, *Definicje legalne w świetle zasady określoności prawa*, [w:] *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi. E-Monografie*, nr 114, red. R. Baliński, M. Jabłoński, Wrocław 2018, s. 355; M. Bartoszewicz, *Język polski i jego ochrona prawna w porządku konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017, s. 151.

⁴ Definicje legalne to takie wypowiedzi prawodawcy, które określają sens, znaczenie definiowanego wyrazu lub wyrażenia, albo podają jednoznaczną charakterystykę definiowanego przedmiotu, A. Malinowski, *Definicje legalne w prawie polskim*, „Studia Iuridica” 2005, nr 44, s. 215. Przyczyniają się one do lepszej określoności aktów normatywnych i bezpieczeństwa ich adresatów, *vide*: M. Bartoszewicz, *Definicje legalne...*, s. 355.

⁵ Zob. *Kąpielisko*, *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/kąpielisko.html> (dostęp: 26.01.2023).

Natomiast w wieku XXI jedynym prawnym znaczeniem pojęcia „kąpielisko” jest miejsce przeznaczone do rekreacji nad wodą⁶.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest przedstawienie ewolucji regulacji prawnych kąpielisk, w obu przytoczonych znaczeniach, w okresie międzywojennym (1918–1939). Siłą rzeczy regulacje te nawiązywały do ustawodawstw państw zaborczych. Prawodawca II Rzeczypospolitej rekonstruował przecież po odzyskaniu niepodległości nowy system prawny aż z pięciu porządków prawnych obowiązujących w trzech dzielnicach rozbiorowych⁷.

Szczegółowe, w stosunku do daty regulacji, przepisy dotyczące kąpielisk funkcjonowały na obszarze południowo-wschodniej części I Rzeczypospolitej Polskiej, która w efekcie rozbiorów (1772–1795) znalazła się w granicach monarchii austro-węgierskiej do roku 1918⁸. Zresztą to właśnie w obrębie niemieckojęzycznego

⁶ W świetle tak dużych rozbieżności w obrębie posługujących się tym samym terminem w różnych jego kontekstach norm prawnych można mówić o występowaniu, odnośnie do terminu „kąpielisko”, zjawiska tzw. polisemii (wieloznaczności) zachodzącej, gdy jedno pojęcie ma kilka znaczeń, *vide*: M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010, s. 149; A. Kotowski, *Z problematyki metody interpretacji językowo-logicznej – uwagi na gruncie dekodowania znaczenia prawno-karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 6, s. 115. W języku prawnym obowiązuje przecież zakaz wykładni homonimicznej polegający na wdrażaniu dyrektywy, że tym samym nazwom nie należy nadawać różnych znaczeń, ponieważ wieloznaczność jest zjawiskiem charakterystycznym dla języka naturalnego, potocznego. Zachodzi ona, gdy określony zwrot nie może być rozumiany jednoznacznie, *vide*: T. Gizbert-Studnicki, *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*, Seria Rozprawy Habilitacyjne nr 17, Kraków 1978, s. 43; A. Malinowski, *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2006, s. 23. Omawiana sytuacja dotycząca wyrażenia „kąpielisko” stanowi wyjątkowy przypadek w polskim języku prawnym. Polisemia to forma wieloznaczności praktycznie niewystępująca w tym języku, a praktyczny brak wyrażen polisemicznych jest jedną z cech odróżniających język prawny od języka polszczyzny współczesnej, *vide*: A. Malinowski, *Błędy formalne w tekstach prawnych*, Warszawa 2020, s. 44–46.

⁷ Na obszar państwa składały się terytoria, które przed 1918 r. wchodziły w skład pięciu różnych systemów prawnych: zabór pruski, zabór austriacki, Spisz i Orawa (do 1918 r. stanowiły teren Królestwa Węgier posiadającego odmienny system prawny od Cesarstwa Austrii, chociaż oba państwa połączone były unią), zabór rosyjski, teren byłego Królestwa Polskiego (Królestwo Kongresowe). Dodatkowo, w czasie I wojny światowej szczególna sytuacja zaistniała w okupowanym przez państwa centralne Królestwie Polskim, gdzie niejednokrotnie, na gruncie szeroko pojmowanego prawa administracyjnego, na przepisy rosyjskie nakładano się liczne rozwiązania wprowadzane przez władze austriackie i niemieckie. W obrębie niektórych działów prawa liczba obowiązujących na ziemiach polskich systemów sięgała, według P. Graty, dziewięciu, *vide*: P. Grata, *Polityka podatkowa II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2012, t. 72, s. 132; *cf.* K. Koźmiński, *Technika prawodawcza II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2019.

⁸ Pomijając historyczną zmienność granic i nazw administracyjnych poszczególnych jednostek, ta tzw. prowincja koronna obejmowała Królestwo Galicji i Lodomerii, Księstwo Oświęcimskie i Zatorskie oraz Wolne Miasto Kraków (a następnie Wielkie Księstwo Krakowskie), L. Gawor, *Filozofia w Galicji. Wprowadzenie*, „Galicja. Studia i Materiały” 2016, nr 2, s. 11. Rozporządzeniami z dnia 18 lipca 1794 r., 6 sierpnia 1799 r., 23 czerwca 1804 r. oraz z dnia 7 lipca 1812 r. polecono władzom gminnym, aby „w celu uniknięcia niebezpieczeństwa życia, które przez kąpiele w rzekach, potokach,

kręgu kultury prawnej⁹, w szczególności na ziemiach zaboru austriackiego, podjęto pierwsze unormowania zmierzające do racjonalnego zagospodarowania terenów kąpielisk¹⁰.

młynówkach, stawach i innych wodach wyniknąć mogą, wynalazły – o ile być może – miejsca, w których bez niebezpieczeństwa kąpać się można, i takowe jako też miejsca gdzie się niebezpieczne głębie znajdują przez wbicie pali z napisami oznaczały”. Zgodnie z rozporządzeniem z 29 lipca 1796 r. dzieciom zabroniono korzystania z wyżej wskazanych miejsc do kąpeli bez nadzoru rodziców, opiekunów bądź nauczycieli. Na tych ostatnich § 235 ustawy szkolnej nakładał obowiązek pouczenia małoletnich o powyższych regulacjach. Kąpiel w rzekach lub stawach w miejscach niewyznaczonych przez władze lub wbrew wydanym i podanym do powszechnej wiadomości zakazom jak również ślizganie się po lodzie w tych miejscach podlegała karze zgodnie z § 338 ustawy karnej. Zgodnie z okólnikiem z 19 października 1792 r. zakazano wykonywania usług polegających na przewożeniu łodziami w nienależnym stanie technicznym jak również wykonywania ich „przez przewoźników pijanych”. Bezwzględnie zabronione było urządzenie przejazdów przez rzeki wezbrane (okólnik z 7 lipca 1812, L. 24015), *vide*: J.R. Kasperek, *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących z wyciągiem orzeczeń c. k. Trybunału administracyjnego. Podręcznik dla organów c. k. Władz rządowych i Władz autonomicznych. Tom III*, Lwów 1885, s. 1921–1922. Potrzeba administracyjnej regulacji miejsc do kąpeli była zresztą przedmiotem szerokich debat na obszarze zaboru austriackiego. W 1882 r. poruszano na łonie Sejmu Krajowego we Lwowie problemy związane z niewłaściwym nadzorem „administracji gminnej w miejscach kąpielowych”, przy czym to „nieudolne wykonywania policyi miejscowej” stać miało na przeszkodzie rozwojowi kąpielisk, *vide*: *Sprawozdanie Wydziału krajowego o wniosku posła Męcińskiego w przedmiocie uregulowania stosunków administracji gminnej w zakładzie kąpielowym Krynica-Słotwiny i statutu dla zdrojowisk w Galicyi*, [w:] *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1882. Alegat 31*. Celem usunięcia zaniedbań Sejm Krajowy powziął w dniu 16 listopada 1889 r. uchwałę polecającą Wydziałowi Krajowemu ponowne zbadanie stosunków prawnych, administracyjnych, policyjnych i sanitarnych zdrojowisk, w których istnieją publiczne zakłady kąpielowe, *vide*: *Sprawozdanie Wydziału Krajowego o ustawie zdrojowej*, [w:] *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Szóstego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1890. Alegat 28*. Wydaje się, że te starania o tyle przyniosły efekty, że w miejscowościach wypoczynkowych powołano służby bezpieczeństwa przy cesarsko-królewskich zakładach zdrojowych celem załatwiania „wszystkich spraw policyi bezpieczeństwa i policyi obcych oraz karania przekroczeń dotyczących przepisów”, *Wiadomości z Krynicy*, „Przegląd Zdrojowy i Turystyczny. Pismo poświęcone sprawom zdrojowisk i miejsc klimatycznych jakoteż sprawom turystyki krajowej” 1907, nr 7, s. 5.

⁹ Cf. K. Dąbrowski, *Pojęcie policyi budowlanej w ujęciu historycznym na tle niemieckojęzycznego kręgu kultury prawnej*, „Przegląd Prawa Administracyjnego” 2019, nr 2, s. 23–40.

¹⁰ Działania te następowały poprzez ujmowanie kąpielisk (określanych szerokim terminem uzdrowisk i stacji klimatycznych) w tzw. ogólnych planach regulacyjnych (odpowiedniku dzisiejszych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego). Sporządzenie takiego planu było, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach, fakultatywne. Obligatoryjnie podlegały one sporządzeniu jedynie w trzech wypadkach, w tym – właśnie w przypadku konieczności regulacji zdrojowiska. Organem właściwym do ich przygotowania była komisja wydziału powiatowego, w skład której wchodził rządowy inspektor zdrojowy. Koszty pracy komisji i sporządzenia planu regulacyjnego pokrywane były z funduszu kąpielowego. Plany w swoisty sposób „wymuszały” konieczność estetycznej zabudowy, nakazując lokalizację budynków mieszkalnych dla gości kąpielowych w uporządkowany, ściśle określony sposób. W przypadku nowo tworzonych kąpielisk (stacji klimatycznych,

Regulacje dotyczące kąpielisk w znaczeniu urządzeń higieniczno-sanitarnych

Władze nowo odrodzonej Polski zdawały sobie sprawę z opóźnienia cywilizacyjnego występującego w szczególności na obszarze dawnego zaboru rosyjskiego i austriackiego, również w zakresie higieniczno-sanitarnym. Materia ta poddana była bowiem częstkowym, niejednokrotnie anachronicznym regulacjom¹¹, pochodzącym *pro parte* jeszcze z XVIII i początków XIX w., umiejscawianym w obrębie szeroko rozumianego prawa budowlanego¹².

Jednym z pierwszych dwóch wydziałów Ministerstwa Zdrowia Publicznego był powołany jeszcze w czerwcu 1917 r. Wydział Higieny Publicznej (funkcjonujący pierwotnie jako Referat Higieny Publicznej), w skład którego wchodził Dział Techniki Sanitarnej zajmujący się, m.in. urządzeniem, rozumianych jako miejsca utrzymania higieny osobistej, kąpielisk¹³. Naczelnik tego Wydziału, W. Gawłowski,

zdrojowisk) zarządzano sporządzenie planu regulacyjnego w ciągu sześciu miesięcy od wydania statutu zdrojowego, *vide*: K.W. Kumaniecki, *Zarys austriackiego prawa budowlanego ze szczególnem uwzględnieniem galicyjskiego ustawodawstwa*, Kraków 1914, s. 22–23.

¹¹ Nie można pominąć okoliczności, że w związku z bezprecedensową dynamiką postępów medycyny, w szczególności jej działy – higieny, na przełomie XIX i XX w. również w rozwiniętej Europie Zachodniej dostrzeżono, że rewolucyjnych zmian wymagają dotychczas stosowane sanitarne regulacje prawne. G. Rosen określił je, jako „stare, biedne prawo”, G. Rosen, *A History of Public Health*, John Hopkins University Press, Baltimore 2015, s. 107.

¹² W zaborze austriackim były to: ustawa o policji ogniowej i policji budownictwa dla gmin wiejskich z 28 lipca 1786 r. (Zbiór ustaw prowincjonalnych Nr 156) oraz instrukcja gubernialna dla wsi z 7 lipca 1812 (L. 24105), *vide*: J.R. Kasperek, *Zbiór...*, s. 2544–2570. Specyfiką tego zaboru była liczna grupa ustaw poświęconych odrębnie konkretnym miejscowościom (Kraków w 1883 r. i Lwów w 1885 r.); J. Korczak, *Dyspersja administracji jako przyczyna niepomiędzy administracji publicznej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo CCCXXXI” 2020, nr 4001, s. 179. Regulacje o charakterze generalnym zawarte były w ustawie z dnia 28 kwietnia 1882 r. zawierającej przepisy budownicze dla gmin miejskich (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W.Ks.Kr., nr 63 z 1883 r.), ustawie z dnia 4 kwietnia 1889 r. zawierającej przepisy budownicze dla znacniejszych miejscowości w Królestwie Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W. Ks.Kr., nr 31 z 1889 r.) oraz ustawie budowniczej dla wsi i pomniejszych miejscowości w Królestwie Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z dnia 13 października 1889 r. (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W.Ks.Kr., nr 133 z 1889 r.). Od 1897 r. uchwalane były ustawy, w których kolejno nakazywano budowę kanalizacji domowej i przyłączanie jej do sieci miejskiej w miastach Białe w 1897 r., Tarnopol w 1908 r., Bochnia w 1908 r., Nowy Sącz w 1909 r. i Kraków w 1914 r., *vide*: K.W. Kumaniecki, *Zarys...*, s. 116. W zaborze rosyjskim była to ustawa budowlana z 1909 r. (Zb. Praw Ces. Ros., t. 12, cz. I, 1909) wraz z rozporządzeniem z dnia 29 listopada 1916 r. dotyczącym sporządzania planów zabudowy (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. Warsz., nr 58) i rozporządzeniem budowlano-policyjnym dla wsi z dnia 20 listopada 1917 r. (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. Warsz., nr 99).

¹³ Zob. *Sprawozdanie z Organizacji i Czynności Ministerstwa Zdrowia Publicznego w roku 1918*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 1, s. 38–41. Przedmiotem szczególnej troski tej jednostki organizacyjnej była wprost przerażająca statystyka, zgodnie z którą w byłym Królestwie Kongresowym większość miejscowości nie posiadała sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, istniały średnio tylko dwa zakłady kąpielowe na powiat, przy czym 40% powiatów nie zapewniało mieszkańcom

postulował, aby, jak wówczas określano, „kąpiele ludowe” traktować jako całoroczne stałe urządzenia użyteczności publicznej celem przekonania ludności o dobrodziejstwach higieny¹⁴. Już w rozporządzeniu Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 13 maja 1919 r. w sprawie przepisów o udzielaniu ulg w Państwowych Zakładach Zdrojowych¹⁵ przewidziano możliwość zapewniania dla najuboższych bezpłatnych lub zniżkowych kąpeli. Skala zaniedbań sanitarnych sprzyjała w oczywisty sposób szerzeniu się chorób zakaźnych, w związku z czym utworzono nawet ustawą z 14 lipca 1920 r. urząd Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemiami grozącymi Państwu klęską powszechną¹⁶.

w ogóle możliwości kąpeli, *vide*: W. Gawłowski, *Kąpiele ludowe jako czynnik zdrowotności publicznej*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1920, nr 3, s. 53. Nieco tylko lepsza sytuacja zachodziła w Galicji, *cf.* M. Maślanka, *O kanalizacji naszych miast*, „Przegląd Hygieniczny: organ Towarzystwa Hygienicznego i Towarzystwa Ochrona Młodzieży” 1908, nr 5, s. 138–145. Najgorsze jednak warunki panowały na tzw. Kresach Północno-Wschodnich stanowiących najbardziej zacofaną dzielnicą ówczesnej Polski, „granicę dwóch światów”, *cf.* R. Wapiński, *Polska i jej mieszkańcy w wyobrażeniach społecznych po odzyskaniu niepodległości (do 1939 r.)*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” 1994, nr 2–3, s. 275. Ten obszar, określany jako „Polska B”, przez ponad sto lat należał do zaboru rosyjskiego i pozostawał częścią organizmu ekonomicznego carskiego państwa, zresztą w czasach Imperium Rosyjskiego zaliczono go do najbardziej zaniedbanych europejskich obszarów kraju i traktowano jako gospodarcze peryferie. Polska już na starcie dostała w spadku ziemie obciążone ogromnym zapóźnieniem cywilizacyjnym, *vide*: E. Kirwił, *Gospodarka Kresów Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej: uwarunkowania rozwoju, reformy ekonomiczne*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku” 2012, nr 10, s. 181. Już na przełomie XIX i XX w. te niedostatki higieniczne przyczyniały się do jednego z najwyższych w ówczesnej Europie współczynnika śmiertelności niemowląt, *cf.* S. Markiewicz, *Zagadnienia z krajowej statystyki lekarskiej i z higieny publicznej*, „Dwutygodnik Medycyny Publicznej. Organ Towarzystwa lekarzy galicyjskich” 1877, nr 10, s. 173–174. Wyjątkiem na tej mapie była jedynie Warszawa. W latach 1855–1885 nastąpił tam typowo wielkomiejski przełom. W jego ramach miasto uzyskało instalację wodociągową, kanalizacyjną oraz gazową, M. Gajewski, *Urządzenia komunalne Warszawy. Zarys historyczny*, Warszawa 1979, s. 10.

¹⁴ W. Gawłowski, *Kąpiele...*, s. 53.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 13 maja 1919 r. w sprawie przepisów o udzielaniu ulg w Państwowych Zakładach Zdrojowych nr 14889/19 (M.P. z 1919 r., nr 110). O przyznaniu ulgi poza sezonem leczniczym decydował zarząd zakładu zdrojowego, zaś w obrębie sezonu – ministerstwo.

¹⁶ Ustawa z dnia 14 lipca 1920 r. o utworzeniu urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemiami, grozącymi Państwu klęską powszechną (Dz.U., nr 61, poz. 388). Zjawisko nie dotyczyło zresztą wyłącznie terytorium Polski, szereg schorzeń (dżuma, cholera, tyfus plamisty) zostało zawleczonych ze wschodu, co wprost podkreślono zresztą w art. 1 tej ustawy, wskazując je jako te „które z zewnątrz zagrażają Państwu”. Na tzw. „ścianie wschodniej”, na szczególnie nierozwiniętych cywilizacyjnie obszarach województwa tarnopolskiego utworzono reskrytem Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza z dnia 30 kwietnia 1927 r. nr Z.O. 20757/27 wojewódzki urząd tego organu administracji. Urząd ten rozporządzeniem z dnia 31 sierpnia 1927 r. wydał zalecenia co do podniesienia stanu sanitarnego domów w obszarach dworskich zamieszkałych przez stałą i sezonową służbę folwarczną, zob. Rozporządzenie Nadzwyczajnego Komisarza do spraw walki z epidemiami na obszarze Województwa Tarnopolskiego z dnia 31 sierpnia 1927 r. wydane w przedmiocie porządku i podniesienia stanu sanitarnego domów w obszarach dworskich zamieszkałych przez stałą i sezonową służbę folwarczną (Dz.U. Woj.

Higieniczno-sanitarnym znaczeniem terminu kąpielisko posługiwała się ustawa z 1923 r. o państwowym podatku przemysłowym¹⁷, której rozporządzenie wykonawcze¹⁸ wymienia m.in. zakłady dezynfekcyjne, łaźnie, kąpieliska, rzeźnie jako przedsiębiorstwa użyteczności publicznej. Podobnie rozporządzenie o obowiązkach i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne z 1926 r. zaliczało kąpieliska do kategorii urzędów i zakładów zdrowia publicznego¹⁹. Jednak już kolejne w tej materii rozporządzenie o sporządzaniu i ustalaniu budżetów związków komunalnych z 1932 r. – przyporządkowywało je do kategorii „higieny publicznej”²⁰. Z kolei w zakresie regulacji podatku od energii elektrycznej rozporządzenie z 1933 r. dokonało zaszeregowania kąpielisk w znaczeniu sanitarnym do przedsiębiorstw samorządowych²¹. Przedwojenne przepisy o ubezpieczeniu

Tarnopolskiego z 1 października 1927, nr 10, poz. 1). Zważyć należy, że stan sanitarny regionu musiał być zaprawdę zatrważający, skoro rozporządzenie to już w § 1 przewidywało, że domy dla służby winny „całkowicie odpowiadać” wymogom sanitarnym zawartym w wyżej wskazanych austriackich aktach prawnych: z końca XVIII w., to jest w ustawie budowniczo-ogniowej z 1786 r. i z XIX w., to jest ustawie budowniczej dla gmin wiejskich Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim z 1899 r. Ten ostatni akt prawny już w dacie prac legislacyjnych nad nim był przedmiotem krytyki ze strony środowisk medycznych. Ustawie tej zarzucano anachroniczność i „wstrzemięźliwość w wymaganiach higienicznych”, *vide*: S. Janikowski, *Uwagi nad projektem ustawy budowniczej dla miast i miasteczek galicyjskich z wyjątkiem Lwowa i Krakowa, wypracowanym przez Wydział krajowy, „Dwutygodnik Medycyny Publicznej. Organ Towarzystwa lekarzy galicyjskich”* 1877, nr 10, s. 165. Zresztą szczególnym „rezultatem” tej pieczy nad stanem higienicznym społeczeństwa było w latach 20. XX w. budowanie ze środków pochodzących z tzw. pożyczek ulenowskich zakładów kąpielowych znacznie przekraczających potrzeby komunalne i potencjalny popyt, A. Babczuk, *Kryzys zadłużeniowy samorządu terytorialnego w II Rzeczypospolitej*, „Finanse Komunalne” 2007, nr 3, s. 54–70, *cf.* Z. Landau, *Pożyczki ulenowskie*, „Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i Studia z Okresu 1914–1939” 1958, nr 1, s. 123–128.

¹⁷ Ustawa z dnia 14 maja 1923 r. w przedmiocie państwowego podatku przemysłowego (Dz.U., nr 58, poz. 412 z późn. zm.).

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 27 czerwca 1923 r. w celu wykonania ustawy z dnia 14 maja 1923 r. w przedmiocie podatku przemysłowego (Dz.U., nr 67, poz. 522 z późn. zm.).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 czerwca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie wykonania § 11 punkt b) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 czerwca 1924 r. o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne oraz niektórych innych paragrafów tegoż rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej (Dz.U., nr 75, poz. 433 z późn. zm.). Rozporządzenie wymieniało równoległe do kąpielisk w § 22 pkt 3 „szpitale powszechne, dla umysłowo chorych, ambulatoria, pomoc dla położnych, parki i skwery, studnie, kanalizacja, aseniacja”.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 grudnia 1932 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o sporządzaniu i ustalaniu budżetów związków komunalnych (Dz.U. z 1933 r., nr 11, poz. 71). Kategoria ta obejmowała ponadto sprawy zaopatrzenia ludności w wodę i usuwanie nieczystości z wyjątkiem przedsiębiorstw wodociągowych i kanalizacyjnych, nadzór sanitarno-porządkowy, cmentarze, ogledziny zwłok, nadzór nad żywnością, łaźnie, wychowanie fizyczne z wyjątkiem wydatków na wychowanie fizyczne młodzieży szkolnej (§ 22 pkt e).

²¹ Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 3 lutego 1932 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Robót Publicznych oraz Przemysłu i Handlu w sprawie wykonania ustawy o państwowym podatku od energii elektrycznej (Dz.U., nr 15, poz. 88).

społecznym zaliczały pracę w kąpieliskach, łaźniach i zakładach kąpielowych do II kategorii klasy niebezpieczeństwa²².

Na gruncie tzw. ustawy scaleniowej, wprowadzonej w 1933 r. regulacji ustroju samorządu terytorialnego²³, podstawową jednostkę samorządu terytorialnego²⁴ tworzyła gromada²⁵. Akt wykonawczy do tej ustawy, rozporządzenie z 1937 r., zalecał gromadom podjęcie, w miarę możliwości, budowy i utrzymywania kąpielisk²⁶.

Konsekwentnie prawodawca w II RP czynił, w zakresie „sanitarnie” rozumianych kąpielisk, szereg, skierowanych wprawdzie wyłącznie do podmiotów publiczno-prawnych, zachęt natury podatkowej, co miało promować pożądane zachowania w zakresie utrzymania higieny²⁷. Ustawa o podatku obrotowym z ustawą z 1938 r. w katalogu zwolnień wymieniała już „kąpieliska” *in concreto*²⁸.

²² Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 30 grudnia 1933 r. o wysokości składek za ubezpieczenie na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej, oraz zasady podwyższania lub obniżania tychże składek w poszczególnych przedsiębiorstwach zależnie od warunków higienicznych i bezpieczeństwa pracy (Dz.U. z 1934 r., nr 1, poz. 2 z późn. zm.).

²³ Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz.U., nr 35, poz. 294 z późn. zm.).

²⁴ M. Łapa, *Sto lat samorządu. Sto lat niepodległości*, Łódź 2018, s. 62–64.

²⁵ M. Podkowski, *Wprowadzenie w życie przepisów ustawy scaleniowej z 1933 roku w gminach wiejskich zachodniej Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo CCCXXV” 2018, nr 3864, s. 217–228. Gromada była „przymusowym powszechnym, bo z reguły obowiązkowo istniejącym związkiem terytorialnym o charakterze korporacyjnym, posiadającym samodzielny zakres działania w dziedzinie administracji publicznej i uposażonym przez ustawę we władzę zwierzchnią, instytucją prawa publicznego, samoistną odrębną od gminy, skoro nawet w gminach obejmujących jedną miejscowość, miejscowość ta tworzy także gromadę”, T. Przeorski, *Gromada i gmina wiejska*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, nr 2, s. 163–177.

²⁶ A także gromadzkich studzien wodociągowych, łaźni, ogrodów, boisk sportowych, cmentarzy, § 3 ust. 1 pkt 11 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 1937 r. o gromadach (Dz.U., nr 9, poz. 70).

²⁷ Ustawa z dnia 14 maja 1923 r. w przedmiocie państwowego podatku przemysłowego (Dz.U., nr 58, poz. 412 z późn. zm.) przewidywała zwolnienie od tego podatku dla ogólnej kategorii przedsiębiorstw użyteczności publicznej, tym samym również kąpielisk, stanowiących takie przedsiębiorstwa prowadzone przez związki samorządowe we własnym zarządzie i na własny rachunek (art. 3 ust. 1 pkt 3).

²⁸ Ustawa z dnia 4 maja 1938 r. o podatku obrotowym (Dz.U., nr 34, poz. 292 z późn. zm.). Ustawa wymieniała kąpieliska obok, m.in., zakładów dezynfekcyjnych, oczyszczania miast, łaźni, rzeźni, pod warunkiem świadczenia takich usług sanitarnych we własnym zarządzie i na własny rachunek przez Państwo, związki samorządu terytorialnego oraz szkoły akademickie (art. 3 pkt 12). Podobną regulację zawierała również ustawa o opłatach rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć z 1938 r. (Dz.U., nr 34, poz. 293 z późn. zm.) również wyłącznie dla tego ograniczonego zakresu uprzywilejowanych podmiotów, jednak wyłącznie dla usług świadczonych na rzecz związków samorządu terytorialnego, izb przemysłowo-handlowych, izb rzemieślniczych oraz szkół zawodowych (art. 5 pkt 3). Zwolnieniem takim były objęte także i w tym przypadku zakłady dezynfekcyjne, łaźnie, rzeźnie.

W związku ze spodziewanym wybuchem wojny z Niemcami rozporządzeniem o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej z 1939 r.²⁹ nakazano, aby zakłady przemysłowe szczególnie istotne dla funkcjonowania gospodarki³⁰ posiadały urządzenia zabezpieczające pracowników, w tym również kąpieliska odkażające.

Ostatnia przedwojenna regulacja w zakresie kąpielisk pojmowanych „sanitarnie”, zawarta w przepisach ustawy o publicznej służbie zdrowia z 1939 r.³¹, zaliczała je jako element szerszej pojętej higieny bytowania i pracy, w zakresie tej służby (art. 1 ust. 2).

Zakłady kąpielowe rytualne dla ludności żydowskiej

W II Rzeczypospolitej przedmiotem odrębnych regulacji były rytualne zakłady kąpielowe dla ludności żydowskiej³². Respektując odrębność religijną i kulturową Żydów, zgodnie z zasadą, że „rytualna kąpiel jest symbolem nierozzerwalnej więzi z narodem Izraela”³³, Minister Zdrowia Publicznego wydał w 1921 r. rozporządzenie w tym przedmiocie³⁴. Zgodnie z zawartymi w rozporządzeniu przepisami, mykwy (kąpielowe zakłady rytualne) zlokalizowane w miastach posiadających urządzenia wodociągowe i kanalizacyjne mogły być urządzone jedynie w domach skanalizowanych,

²⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 marca 1939 r. o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w dziedzinie budownictwa przemysłowego (Dz.U., nr 31, poz. 207).

³⁰ Zakłady przemysłowe pracujące na potrzeby obrony Państwa; zakłady przedsiębiorstw państwowych oraz przedsiębiorstw zastrzeżonych ustawowo wyłącznie Państwu, zatrudniające ponad 150 robotników; zakłady przemysłowe podlegające przepisom rozporządzenia o prawie przemysłowym, zatrudniające ponad 150 robotników; zakłady użyteczności publicznej, z wyjątkiem zakładów wodociągowych, kanalizacyjnych i elektrowni, zatrudniające ponad 150 robotników, obsługujące miasta i inne osiedla (§ 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia).

³¹ Ustawa z dnia 15 czerwca 1939 r. o publicznej służbie zdrowia (Dz.U., nr 54, poz. 342 z późn. zm.).

³² Ich istnienie wynikało z obustronnej (chrześcijańskiej i żydowskiej) społecznej potrzeby oddzielnego funkcjonowania łaźni kąpielowych, cf. E. Lesisz, *Kurorty galicyjskie końca XIX w. Higiena a postęp – o wyznacznikach nowoczesności*, [w:] *Teksty doświadczenia. Problemy literatury i kultury modernizmu w Europie Środkowo-Wschodniej (1867–1918)*, t. 1, red. E. Paczoska, I. Poniałowska, M. Chmurski, Warszawa 2017, s. 97–113.

³³ J. Radłowska, *Religia żydowska w obliczu wyzwań współczesnego świata*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2009, nr 2, s. 113.

³⁴ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 5 lipca 1921 r. w przedmiocie urządzenia i utrzymywania zakładów kąpielowych rytualnych (t. zw. mykw) dla ludności wyznania mojżeszowego (Dz.U., nr 65, poz. 416). Rozwinięciem przepisów rozporządzenia był skierowany do wojewodów okólnik Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 2 sierpnia 1921 r. nr H. 19991/11742/21 w przedmiocie urządzenia i utrzymania zakładów kąpeli rytualnych dla ludności wyznania mojżeszowego, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 5, s. 57–59. Okólnik stanowił *sui generis* rodzaj pewnej wykładni autentycznej, a jego konstrukcja była o tyle ciekawa, że zawierała sporządzone w stylu komentarzowym odniesienia do poszczególnych paragrafów rozporządzenia (błędnie określanych w treści okólnika mianem artykułów).

a w pozostałych miejscowościach tylko w domach zaopatrzonych w dostateczną ilość wody, uznanej przez władze sanitarne za zdatną dla celów kąpielowych. Mykwy znajdujące się w domach zamieszkałych powinny posiadać oddzielne wejście i nie mogły łączyć się z mieszkaniem (§ 1). Woda stosowana w mykwach winna spełniać wszelkie normy bakteriologiczne, w razie wątpliwości podlegała badaniu w Państwowych Zakładach Epidemiologicznych. Te przeznaczone dla kobiet i mężczyzn miały być wyposażone w oddzielne pomieszczenia i wejścia. W przypadku braku oddzielnych pomieszczeń dla każdej płci winny być wyznaczone oddzielne godziny użycia kąpeli (§ 2). Regulacje te winny być przestrzegane z całą stanowczością ze względu na kwestie obyczajowe (okólnik). W przypadku mykw nieskanalizowanych należało odprowadzać wodę w sposób wykluczający zanieczyszczenie gruntu, a ustalony dla każdej miejscowości przez władze sanitarne i techniczne (§ 3).

Rozporządzenie regulowało rozkład i ilość pomieszczeń w mykwie. Postawiono szereg wymogów sanitarnych dotyczących ścian, podłóg oraz samego wyposażenia kąpielowego: wanien, basenów, mebli i bielizny (§§ 5, 6, 7, 8, 9). Szczególna regulacja dotyczyła jakości wody (§ 7 ust. 2 i 3) oraz stanu zdrowia korzystających i personelu (§ 10).

To prawdopodobnie w dużej mierze z powodu częstych zabiegów higienicznych, wynikających z nakazów religijnych³⁵, przypadki chorób zakaźnych szerzyły się wśród ludności żydowskiej rzadziej niż u pozostałej części społeczeństwa³⁶. Podkreślić trzeba, że nakazów kąpeli religijnych starali się Żydzi przestrzegać nawet w gettach podczas okupacji niemieckiej³⁷.

Ustawa o uzdrowiskach z 1922 r.

W drugim z omawianych kontekstów ujęto kąpieliska w przepisach uchwalonej stosunkowo szybko po odzyskaniu niepodległości Ustawy o uzdrowiskach z 1922 r.³⁸, przewidującej szczególny reżim prawny dla obszarów sanatoryjnych³⁹. Art. 2 pkt 3

³⁵ A. Majewska, *Przestrzenne i kulturowe aspekty funkcjonowania żydowskich łaźni rytualnych*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2017, nr 51, 114–132; cf. W.R. Kaczorowski, *Żydowskie Prawa Kaszrutu. Analiza historyczna i współczesna*, https://www.academia.edu/38656647/Żydowskie_Prawa_Kaszrutu_Analiza_historyczna_i_współczesna?auto=citations&from=cover_page (dostęp: 21.12.2021).

³⁶ *Zdrowie publiczne. Ogólny stan sanitarny miasta i sprawozdanie z działalności za 1927 r.*, Magistrat Miasta Stołecznego Warszawy, Warszawa 1929, s. 13. Zbieżne liczby występowały we wszystkich sprawozdaniach w okresie międzywojennym.

³⁷ K. Gebert, *Wobec Boga i zagłady. Żydowskie życie religijne czasu Szoah*, „Collectanea Theologica” 1990, nr 3, s. 61–73.

³⁸ Ustawa o uzdrowiskach z dnia 23 marca 1922 r. (Dz.U., nr 31, poz. 254 z późn. zm.).

³⁹ Ł. Kamiński, *Konstytucyjna zasada ochrony własności a administracyjnoprawna ochrona obszarów uzdrowiskowych*, [w:] *Zasady w prawie administracyjnym. Teoria, praktyka, orzecznictwo*, red. Z. Duniewska, A. Krakąła, M. Stahl, Warszawa 2018, s. 392–393.

tej ustawy zaliczał „kąpieliska morskie” do uzdrowisk (zakresem tej regulacji nie były objęte kąpieliska w zbiornikach słodkowodnych, takich jak jeziora czy stawy).

Wskazać w tym miejscu należy, że jeszcze w okresie rozbiorowym, zwłaszcza na terenie zaboru austriackiego, podejmowano, w ramach tzw. „bojkotów pruskich”, szereg działań mających na celu deprecjonowanie walorów zdrowotnych położonych w zaborze pruskim kąpielisk nad Bałtykiem⁴⁰. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości z całą pewnością stało przed rządzącymi niełatwe zadanie zmiany przekonań opinii publicznej w zakresie korzystania z kąpielisk nadbałtyckich⁴¹. Zdawano sobie również sprawę z ekonomicznego znaczenia tej gałęzi gospodarki⁴².

⁴⁰ Zarzucano w wydawnictwach fachowych, że do ich rozkwitu „głównie może przyczyniła się publiczność polska, ze względu dalej, iż zwyczaj spędzania tam lata ogarnął dzisiaj i szersze nasze warstwy, które najczęściej nawet bez opinii lekarskiej, zahypnotyzowane reklamą i prądem wszechwładnej mody z frekwencją, rosnącą rokrocznie, zalegają brzegi nadbałtyckie”, a Morze Bałtyckie zbyt „daleko stoi poza przypuszczalną potencją innych kąpeli morskich”, aby „tłumnie, jak to bywa, kierować się w progi naszych wrogów i przyczynić się do gloryi pruskich «Ostseebadów»”, Z. Czop, „Ostseebad”. *Kilka uwag na dobie w sprawie kąpielisk pruskich*, „Przegląd Zdrojowy, Sportowy i Turystyczny” 1908, nr 3, s. 5–6. Periodyki specjalistyczne zawierały detaliczne procentowe analizy wyleczeń, wskazujące na przewagę cesarsko-królewskich kąpielisk. Podkreślano, że osoby przebywające nad morzem „powierzchnownie wyglądają lepiej, opalone od słońca”, jednak „kąpiele w wodzie morskiej mają pewną ujemną stronę”. Krytyce poddawano kosztowny zwyczaj „rozpowszechniającego się u nas coraz więcej wysyłania chorych nad morze bardzo często do miejscowości nie posiadających odpowiednich urządzeń, które ma zastąpić bawienie się w piasku nad morzem, co najwyżej zimna kąpiel w morzu. Jest to objaw niekorzystny dla naszego społeczeństwa także pod względem ekonomicznym”, *vide*: J. Regiec, *O koloniach leczniczych dla dzieci żółtowych*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny: oficjalny organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego i Krajowego Związku Turystycznego w Krakowie” 1909, nr 5, s. 8–11. Zachodziła w tej materii pewna sprzeczność wewnętrzna, ponieważ ówczesna polskojęzyczna prasa specjalistyczna z jednej strony podnosiła, że nasze uzdrowiska „zastępują całkowicie niemieckie wody”, z drugiej – pełna była reklam pruskich kurortów, *cf.* „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny: oficjalny organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego i Krajowego Związku Turystycznego w Krakowie” 1911, nr 6, s. 1, 3.

⁴¹ E. Stenz, *Z klimatologii polskiego wybrzeża Bałtyku*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy: organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego dla popierania rozwoju polskich uzdrowisk” 1926, nr 9, s. 2–3.

⁴² L. Korczyński, *Współdział społeczeństwa i państwa w rozbudowie zdrojownictwa*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy: organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego dla popierania rozwoju polskich uzdrowisk” 1926, nr 10, s. 2–5. Związek Uzdrowisk Polskich wydawał przewodniki wymieniające 26 kąpielisk słodko- i słonowodnych zlokalizowanych w obrębie krótkiego odcinka polskiego wybrzeża, zachwalając walory zdrowotne pobytu nad morzem, *cf.* A. Sabatowski, *Kąpieliska morskie wybrzeża polskiego*, Związek Uzdrowisk Polskich 1918–1939, <http://bibliotekacyfrowa.eu/dlibra/doccontent?id=58115> (dostęp: 7.11.2021). Jednocześnie nawet w wystąpieniach sejmowych akcentowano, że korzystanie z kąpielisk i uzdrowisk polskich stanowi przejaw patriotyzmu ekonomicznego, argumentując, że „wyjazdy z Polski zubożyły kraj nasz i majątek narodowy, wzbogacając naszych wrogów na szkodę Polski”, J. Jaworski, *Polityka Ministerstwa Zdrowia Publicznego w sprawie zdrojowisk i uzdrowisk*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1920, nr 4, s. 3–7.

Kąpieliska morskie mogły być uznane za posiadające charakter użyteczności publicznej (art. 3 zd. 1 i 2)⁴³. Statut wydawany był przez Ministra Spraw Wewnętrznych i ogłaszany w dzienniku urzędowym, oznaczać miał granice kąpieliska i jego okręgów ochronnych oraz organizację jego organu zarządzającego – komisji kąpielowej (art. 10 w zw. z art. 29 ust. 1). Określone w art. 34 kompetencje takiego organu zarządzającego kąpieliskiem były szerokie, obejmowały w szczególności zarządzanie funduszem i nadzór nad majątkiem⁴⁴.

Ustawa przewidywała w art. 28 szczególny tryb wywłaszczania kąpielisk morskich posiadających już charakter użyteczności publicznej lub nawet potencjalnie spełniających warunki wskazane w art. 4, przy czym przesłanki wywłaszczenia stanowiły: prowadzenie niedbałej, wstrzymującej naturalny rozwój gospodarki oraz dopuszczenie do stanu zagrażającego warunkom zdrowotnym miejscowości. Zważyć należy, że obie przesłanki (zwłaszcza pierwsza) były wybitnie ocenne.

Na podstawie rozporządzenia o dodatku uzdrowiskowym z 1922 r.⁴⁵ określono sezon kuracyjny (odpowiednik dzisiejszego sezonu kąpielowego) jako przypadający

⁴³ Wobec kąpieliska morskiego przymiot taki nadano w okresie międzywojennym jeden raz, w roku 1938 – uzdrowisku Gdynia-Orłowo, zob. rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1938 r. o uznaniu uzdrowiska Gdynia-Orłowo za posiadające charakter użyteczności publicznej (Dz.U., nr 15, poz. 104). Przymiot użyteczności publicznej przysługiwał kąpielisku morskemu posiadającemu wyjątkowe warunki klimatyczne, względnie kąpielowe (art. 4 pkt 1 *in fine*), o ile znajduje się ono w miejscowości pozbawionej poważnych przeszkód do zabezpieczenia nieodzownych warunków sanitarnych i posiadającej konieczne urządzenia zdrowotne i lecznicze (art. 4 pkt 3). Przepisy tej ustawy, analogicznie do wyżej już wskazywanych regulacji z zaboru austriackiego, nakładały na kąpielisko, któremu przyznano charakter użyteczności publicznej, obowiązek posiadania statutu i planu zabudowania (planu regulacyjnego).

⁴⁴ Zapewnienie w ustawie stosownej bazy finansowej dla kąpielisk i uzdrowisk stanowiło uwzględnienie postulatów przedstawicieli tej gałęzi gospodarki, kierowanych do Wydziału Zdrojowisk i Uzdrowisk Ministerstwa Zdrowia Publicznego, *Z działalności Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Zjazd przedstawicieli uzdrowisk i zdrojowisk*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 3, s. 57–58.

⁴⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 1922 r. o dodatku uzdrowiskowym (Dz.U., nr 49, poz. 432 z późn. zm.). Co ciekawe, rozporządzenie to przewidywało wypłacanie funkcjonariuszom państwowym zatrudnionym w miejscowościach stanowiących kąpieliska morskie, podczas tego sezonu, „dodatku drożyznianego” wynoszącego, w zależności od wielkości miejscowości, od 25 do 50% uposażenia. Dodatki drożyzniane stanowiły powszechny w II RP zabieg, mający na celu motywowanie urzędników do podejmowania pracy w miejscowościach o wyższych kosztach utrzymania. To ustalone dla klasy miejscowości dodatkowe wynagrodzenie miało na celu zrekompensovanie konieczności ponoszenia ponadstandardowych kosztów życia, zob. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 października 1920 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 5 sierpnia 1920 r. o dodatkach za wysługę lat, względnie trzechlecia, za studja wyższe i dodatku drożyznianym do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych (Dz.U., nr 99, poz. 659); rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 1921 r. o podwyższeniu dodatku drożyznianego do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych (Dz.U., nr 76, poz. 521); rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 28 lutego 1924 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do świadczeń, zapewnione ustawą

na okres od 15 maja do 30 września, co stanowi naturalną konsekwencję charakterystyki klimatycznej Europy Środkowo-Wschodniej⁴⁶. Ten specyficzny, ograniczony czasowo do sezonu letniego charakter funkcjonowania kąpielisk uwzględniały również przepisy prawa podatkowego⁴⁷.

Rozporządzenie o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych z 12 lipca 1922 r.

Kolejnym chronologicznie źródłem regulacji było rozporządzenie o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych z 1922 r.⁴⁸, które dokonało trójpodziału na: miejsca do kąpiei w wodach otwartych (rozdział I: kąpiele morskie, rzeczne, w jeziorach i stawach; zakłady kąpielowe miejskie (rozdział II) oraz zakłady kąpielowe wiejskie⁴⁹ (rozdział III). Rozporządzenie to regulowało więc, w ramach jednego aktu prawnego, tak „kąpieliska” w dzisiejszym znaczeniu tego słowa, jak i służące utrzymaniu higieny zespoły urządzeń sanitarnych.

W zakresie procedury otwarcia kąpieliska regulacja była dość zwięzła. Oddanie do użytku publicznego miejsca do kąpiei w wodach otwartych (morzu, jeziorach,

o ubezpieczeniu pensyjnym funkcjonariuszy w służbie prywatnej i niektórych funkcjonariuszy w służbie publicznej (Dz.U., nr 21, poz. 232).

⁴⁶ Wydawnictwa medyczne już z przełomu XIX i XX w. wyróżniały, w odniesieniu m.in. do kąpielisk, pory: kąpielową, pobytu i zdrojową, celem umożliwienia turystom wyboru najbardziej odpowiedniego czasu wizyty, M. Zieleniewski, *Skorowidz ważniejszych zakładów: zdrojowo-kąpielowych, hydropatycznych, galaktoterapeutycznych, klimatycznych, sanatoryjów i kąpielisk morskich tudzież Wybór najodpowiedniejszych zdrojowisk do leczenia poszczególnych chorób*, Kraków 1894, s. 3. Cf. L. Korczyński, *Kilka uwag ogólnych o leczeniu zdrojowem i klimatem*, Warszawa 1900. W publikacji z 1882 r. W. Ściborowski określał, że „tak zwany sezon kąpielowy, zaczyna się od 15 lub 20 maja, a kończy z ostatnimi dniami września; mimo to jednak do końca maja nie ma prawie nikogo, a przez czerwiec mało kto przybywa, dopiero w lipcu i sierpniu w zdrojowiskach więcej uczęszczanych zjazd jest tak liczny, że mieszkań brakuje – ale już w drugiej połowie sierpnia zakłady zaczynają się opróżniać, zaś we wrześniu już prawie pusto, zaledwie tu i ówdzie płaczą się pozostali goście”, W. Ściborowski, *Pogląd na ruch i postęp zdrojowisk i zakładów klimatycznych krajowych w ciągu pory zdrojowej roku 1881*, Kraków 1882, s. 2.

⁴⁷ Ustawa z dnia 1 lipca 1925 r. o opodatkowaniu wina i miodu syconego (Dz.U., nr 75, poz. 525) przewidywała pobór jedynie połowy opłaty od zakładów sprzedaży prowadzonych w kąpieliskach (art. 15 pkt 2 *in fine*).

⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 12 lipca 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych (Dz.U., nr 77, poz. 698). Zgodnie z jego § 32 rozporządzenie obowiązywać miało jedynie przez okres 2 lat, jednakże Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 sierpnia 1924 r. o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych (Dz.U., nr 73, poz. 733) przedłużyło jego obowiązywanie na kolejne 2 lata, zaś kolejne Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 maja 1926 r. o urządzeniu i utrzymaniu publicznych zakładów kąpielowych (Dz.U., nr 44, poz. 276) przedłużyło jego obowiązywanie do odwołania.

⁴⁹ L. Krzewiński, *Budujemy kąpieliska wiejskie*, Zarząd Główny PCK, Warszawa 1937.

stawach i rzekach) następowało po udzieleniu pozwolenia przez władze administracyjne I instancji na podstawie opinii sanitarnej (§ 1)⁵⁰.

Rozporządzenie konstruowało szereg przepisów sanitarnych i porządkowych mających dualistycznie na celu ochronę, z jednej strony, ujęć wody, stanowiąc, że lokalizacja takiego kąpieliska w wodach bieżących (w rzekach) winna być wybrana „co najmniej 25 metrów niżej miejsc czerpania wody do picia i do użytku domowego” (§ 2 *in pr.*), z drugiej zaś – zdrowia korzystających, lokalizując miejsce do kąpeli „co najmniej o 25 metrów wyżej wylotów odpływów i kanałów, odprowadzających wody ściekowe oraz innych miejsc zanieczyszczenia wód” (§ 2 *in fine*).

Nałożono również obowiązki w zakresie lokalizacji sanitariatów (§ 4 zd. 2–3), łazienek i przebieralni (§§ 5–8), sposobu odprowadzania nieczystości (§ 9) oraz wymogów zdrowotnych zarówno dla osób zatrudnionych, jak i korzystających (§ 28).

Wymogi w zakresie bezpieczeństwa były dość surowe prawdopodobnie wobec powszechnego wówczas, nawet wśród żołnierzy marynarki wojennej⁵¹, braku umiejętności pływania⁵². Na kąpiel dla dorosłych wybrane być miało miejsce, którego największa głębokość nie przekracza 1,3 m, dla dzieci zaś 0,8 m⁵³.

Realizacja nadzoru nad już istniejącymi kąpieliskami polegała na poddaniu ich oględzinom dla stwierdzenia, czy odpowiadają przepisom rozporządzenia. W przypadku niewypełniania wymogów organ administracyjny określał termin na doprowadzenie zakładu kąpielowego do stanu zgodnego z przepisami, zaś przy nieuczynieniu zadość takiemu żądaniu kąpielisko winno być zamknięte aż do czasu uporządkowania (§ 30). Przepis zawierał *sui generis* klauzulę łagodzącą umożliwiającą zezwolenie na dalsze funkcjonowanie, o ile „na ogół zakład ten odpowiada

⁵⁰ Ta sama procedura dotyczyła zakładów kąpielowych miejskich (§ 10) oraz wiejskich (§ 27 w zw. z § 10).

⁵¹ H.L. Chase, *Baths, Bathing and Swimming for Soldiers*, „Boston Medical Surgery Journal” 1896, nr 135, s. 212–216.

⁵² K. Muszałówna, *W świetle cyfr*, „Sport Wodny: czasopismo poświęcone sprawom wioślarstwa, żeglarstwa i pływactwa” 1926, nr 2, s. 20–21.

⁵³ Granice wokoło tych miejsc polegały widocznemu i trwałemu oznaczeniu, a w wodach głębokich „winny być zastosowane odpowiednie urządzenia, aby była zachowana powyższa głębokość” (§ 3). Rozporządzenie nakładało obowiązek wystawienia do użytku publicznego przyrządów ratowniczych (łódka, pasy ratunkowe, liny) oraz rysunków wskazujących sposoby ratowania tonących i udzielania im pierwszej pomocy (§ 4 zd. 1). Do względów bezpieczeństwa przywiązywał prawodawca wagę do tego stopnia, że regulacje wskazane w zdaniu poprzedzającym zostały wzmocnione praktycznie powtórzeniem ich w § 9 ust. 2. Na podstawie przepisów tego rozporządzenia Ministerstwo Zdrowia Publicznego skierowało do wojewodów oraz Komisarza Rządu dla m.st. Warszawy zobowiązanie dokonywania rejestracji i oględzin wszystkich publicznych zakładów kąpielowych poprzez powołane komisje sanitarno-techniczne. W skład takich komisji wchodził m.in. lekarz. Oględziny miały odbywać się co najmniej raz w roku. W kąpieliskach na wodach otwartych przy głębokości większej niż 1,3 m musiał być utrzymywany ratownik, L. Ćwikła, *Prawne aspekty rozwoju turystyki w Polsce w latach 1918–1939*, Lublin 2011, s. 305.

przepisom” (§ 30 *in fine*). Ten niezwykle poziom uznaniowości z pewnością ułatwiał stosowanie tego aktu wykonawczego w odrodzonej II Rzeczypospolitej, biorąc pod uwagę zupełnie różne poziomy rozwoju cywilizacyjnego w poszczególnych dzielnicach porozbiorowych.

Rozwinięciem przepisów tego aktu wykonawczego był okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 kwietnia 1927 r. zawierający instrukcję sanitarno-higieniczną dla plaż rzecznych i stawowych⁵⁴. Instrukcja wprowadzała przesłanki natury: organizacyjnej, obyczajowej, sanitarnej i w zakresie bezpieczeństwa dla założenia plaż rzecznych i stawowych w obrębie miast⁵⁵. Analiza treści okólnika pozwala na stwierdzenie, że przedmiotem regulacji były wyłącznie kąpieliska położone w miastach⁵⁶. Wskazać jednak należy, że w tym zakresie okólnik i zawarta w nim instrukcja pozostawały w rozbieżności z treścią samego rozporządzenia o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych z 1922 r., na podstawie których zostały one wydane⁵⁷.

⁵⁴ Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych Nr 78 z dnia 14 kwietnia 1927 r., nr Z.H. 1616/27 do PP. Wojewodów wszystkich w b. zaborze rosyjskim i austriackim i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę, w sprawie przepisów sanitarno-higienicznych dla plaż rzecznych i stawowych (Dz. Urz. MSW, nr 1 i 2, poz. 89). Instrukcja zawierała wymogi, jakie miały być stosowane przy postępowaniu w przedmiocie udzielania pozwoleń na zakładanie miejsc kąpielowych w rozumieniu § 1 rozporządzenia.

⁵⁵ Pierwsze dwie z nich polegały na konieczności podzielenia plaży na 3 przedziały – męski, kobiecy, dla obu płci, z których każdy winien być oddzielony od innych, łącznie z odrębnymi sanitariatami. Jedynie część gastronomiczna (bufet, restauracja) mogła być wspólna (pkt 1). Ponadto prowadzący kąpielisko czuwać miał nad tym, by osoby korzystające z plaży miały ogólnie przyjęte kostiumy kąpielowe, odpowiadające względem higieny i obyczajności publicznej (pkt 8). Najszerszy zakres regulacji dotyczył materii sanitarno-epidemiologicznej. Plaża miała posiadać doprowadzenie wody z wodociągów zarówno do picia, do użytku restauracji i do natrysków (pkt 2). Każdy odrębny przedział plaży powinien posiadać własne natryski (pkt 3). Brak było wymogów kanalizacji odnośnie do ustępów, a jedynie miały być one dezynfekowane i codziennie oczyszczane (pkt 4). Plaże miały być zaopatrzone w spluwaczki oraz kosze na śmieci, jak również w widoczne pouczenia zakazujące śmiecenia (pkt 5). Część gastronomiczną należało urządzić stosownie do ogólnych przepisów (pkt 6 i 7). W odniesieniu do zabezpieczenia medycznego instrukcja nakazywała posiadanie przez kąpielisko dyżurnego personelu fachowego oraz szczegółowo wyposażonej apteczki, jak również specjalnego pomieszczenia dla wykonywania zabiegów ratowniczych (pkt 9). Względem bezpieczeństwa polegały na zobowiązaniu podmiotu prowadzącego przedsiębiorstwo do ustanowienia dyżurów „na głębokiej wodzie na czółnach, oprócz tego przedsiębiorca winien posiadać wszelkie przybory do ratowania tonących” (pkt 10).

⁵⁶ Plaże rzeczne i stawowe wiejskie pozostawały poza zakresem wymogów stawianych przez instrukcję, prawdopodobnie z uwagi na niedostatki infrastrukturalne uniemożliwiające spełnienie jej wymogów. Jednocześnie zakres osób korzystających z kąpielisk w miastach był bardzo duży, przykładowo tylko w sezonie kąpielowym w 1930 r. z dwóch dostępnych plaż rzecznych w Warszawie skorzystało 70 677 osób, *Zdrowie publiczne m.st. Warszawy. Ogólny stan sanitarny miasta w r. 1931/32*, Warszawa 1932, s. 26.

⁵⁷ Rozporządzenie to bowiem wyróżniało miejskie i wiejskie zakłady kąpielowe (czyli miejsca utrzymania higieny), jednakże jednolicie regulowało miejsca do kąpiel w wodach otwartych, niezależnie od tego, na obszarze jakich to miejscowości się one znajdują. W tym zakresie prawodawca nie uwzględnił postulatów zawartych w uchwałach Zjazdu Sejmików powiatowych z dnia 3 marca

Należy wspomnieć już w tym miejscu, że w polskim międzywojennym systemie prawnym brak było jednolitego aktu, całościowo normującego kwestię bezpieczeństwa nad wodą⁵⁸. Na mocy rozporządzenia z dnia 18 lutego 1920 r. w sprawie organizacji Policji Państwowej pełniącej służbę na drogach wodnych wyznaczono specjalne oddziały tej formacji, których właściwość ograniczała się do koryta rzeki, pasa nadbrzeżnego, przystani i portów⁵⁹.

Ustawa wodna z 19 września 1922 r.

W okresie rozbiorów zagadnienia wodnoprawne na ziemiach polskich regulowały ustawodawstwa poszczególnych państw zaborczych⁶⁰. Jako wzór dla wielu rozwiązań polskiego prawa wodnego okresu II Rzeczypospolitej została wykorzystana

1921 r. w sprawie zdrowotności publicznej, stwierdzających potrzebę utworzenia „kąpielisk gminnych i wioskowych”, *Z działalności samorządu na polu zdrowotności publicznej*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 4, s. 45.

⁵⁸ Przepisy regulujące tę materię były rozproszone. Równoległe działało wiele, również tworzonych oddolnie służb o charakterze policyjnym, *vide*: A. Pepłoński, *Formacje bezpieczeństwa poprzedzające Policję Państwową*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2006, nr 19, s. 5–17; P. Majer, *Ustawy Polskiej Policji (1791–1990). Źródła z komentarzem*, Szczytno 2007, s. 112. Jedną z nich była Straż Rieczna, formacja licząca 30 funkcjonariuszy, z obszarem działania ograniczonym wyłącznie do Wisły, *vide*: K. Czerwińska, *I tak już od 100 lat*, „Stołeczny Magazyn Policyjny. 100 lat Policji Riecznej. Wydanie Specjalne”, Warszawa 2020, s. 11. Zdawano sobie jednak sprawę, że „rzeki, jeziora i morza staną się wkrótce głównymi arteriami życia kraju. Aby takimi się stały należy je uregulować nie tylko pod względem technicznym, lecz i społecznym. To zadanie ma wypełniać policja wodna”, „Gazeta Policji Państwowej” 1920, nr 24, s. 11.

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 1920 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych w sprawie organizacji Policji Państwowej, pełniącej służbę na drogach wodnych (Dz.U., nr 23, poz. 132). Specjalistyczne szkolenia i doskonalenie zawodowe policjantów, którzy pełnili służbę w tej formacji, prowadzone było od samego początku jej istnienia. Pierwsze szkolenie instruktorów ratownictwa ukończyli 6 policjantów, przeprowadził je w Warszawie w 1937 r. Polski Związek Pływacki, J. Telak, *Doskonalenie zawodowe policjantów realizujących zadania służbowe na polskich obszarach wodnych w latach 1997–2015, wybrane aspekty*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego” 2016, t. 10, s. 214.

⁶⁰ W Cesarstwie Rosyjskim nie funkcjonował odrębny system prawa wodnego. Na jego obszarze ochrony wód dotyczyły najdawniejsze zasady prawa zwyczajowego, które później znalazły swoje odzwierciedlenie w tzw. „Jasie Czyngischana”, pomniku prawodawstwa mongolskiego z przełomu XII i XIII w. Dla azjatyckich koczowników źródła wody miały ogromną wartość, stąd surowość regulacji przewidującej karę śmierci za ich skażenie („kto moczy się w wodzie – śmierć, zakazuje się czerpać wodę do picia ręką, można ją brać tylko naczyniem, zakazuje się prać odzież w wodzie, nawet jeśli z powodu brudu nie nadaje się ona do noszenia”), *vide*: M. Micińska-Bojarek, *Historia ochrony środowiska w Rosji. Rys prawno-porównawczy*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2015, nr 4, s. 93–94. Przepisy regulujące tę materię były w carskiej Rosji fragmentaryczne i przestarzałe, *vide*: W. Dawidowicz, *Zagadnienia prawne melioracji wodnych w rolnictwie*, Warszawa 1959, s. 12. Odmierna sytuacja zachodziła w prawie pruskim i austriackim, które wykształciły prawo wodne jako odrębny dział prawa, regulowany przez jedną ustawę wiodącą oraz szereg unormowań szczególnych,

austriacka krajowa ustawa wodna z 1869 r.⁶¹ Uchodzi ona bowiem za pierwszą regulację, która zaślubiła na miano „prawa wodnego” w dzisiejszym rozumieniu⁶², wprowadzając szereg instytucji obecnych w tej dziedzinie prawa do dzisiaj, jak na przykład spółki wodne⁶³.

Ze względu na doniosłą rolę gospodarki wodnej i prawa wodnego w systemie regulacji administracyjnej odradzającego się państwa, Sejm rozpoczął już w 1920 r. pracę nad polską ustawą wodną⁶⁴, uchwaloną 19 września 1922 r.⁶⁵ Tworzyła ona pewne stadium pośrednie między stanowiącą jej rdzeń ustawą austriacką a regulacją pruską, z której zaczerpnięto system regulacyjny, w rezultacie pierwsza polska ustawa wodna z 1922 r. „zdradza wpływy austriackie oraz pruskie”⁶⁶. Ustawa ta była pierwszą całościową regulacją spraw związanych z gospodarką wodną⁶⁷.

Ustawa wodna z 1922 r. nie zawierała definicji legalnej terminu „kąpielisko”, ustanawiając jedynie w art. 21 ust. 1 zasadę powszechnego dostępu do wód publicznych („wód publicznych wolno każdemu bez osobnego pozwolenia władzy używać w sposób zwykły”) w celu, m.in., kąpeli, pławienia, jeżdżenia łodzią, ślizgania się. Jednocześnie jej art. 45 ust. 1 pkt 7 wprowadzał zasadę użytkowania wód na podstawie pozwolenia władzy. Pozwolenie takie było potrzebne do urządzania zakładów kąpielowych przeznaczonych do publicznego użytku. Udzielone być mogło, zgodnie z art. 46 ust. 1 na czas nieograniczony lub ograniczony, pod warunkiem dopełnienia wskazanych przez władzę warunków i jedynie przedsiębiorstwu opartemu na projekcie technicznym. Postępowanie w przedmiocie udzielenia pozwolenia przebiegało w trybie przepisów art. 191–202 ustawy.

vide: M. Łyszkowski, *Proces konstytucjonalizacji ochrony środowiska w Polsce*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 3695, s. 345. W chwili odzyskania przez Polskę niepodległości były to pruska ustawa wodna z dnia 7 kwietnia 1913 r. (Zb. ust. 1913 r., nr 14) i austriacka ustawa krajowa wodna z dnia 30 maja 1869 r. (Dz.U. Kr, nr 27). Na terenie Galicji obowiązywały ponadto, zawierające szereg regulacji szczególnych: ustawa wodna z dnia 14 marca 1875 r., ustawa o robotach mających na celu nieszkodliwe odprowadzenie wód górskich z 30 czerwca 1884 r. (austriacki Dz.U. P., nr 117) oraz ustawy krajowe galicyjskie z dnia 15 czerwca 1904 r. (Dz. Ust. Kraj., nr 93 i 94) o niektórych zarządzeniach policyjnych, leśnych i wodnych, tudzież o zalesieniu ochronem, natomiast na Spiszu i Orawie – węgierskie ustawodawstwo wodne.

⁶¹ M. Nowakowski, *Historyczny rozwój spółki wodnej na ziemiach polskich*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2006, nr 2, s. 454.

⁶² W. Radecki, J. Rotko, *Podstawowe cechy czeskiego prawa wodnego z polskiej perspektywy*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2014, nr 1, s. 144.

⁶³ Cf. A. Jąkański, *Tworzenie spółek wodnych w świetle aktualnych regulacji prawnych*, „Zbliżenia Cywilizacyjne. Zeszyty Naukowe PWSZ we Włocławku” 2016, nr 4, s. 94–111.

⁶⁴ M. Nowakowski, *Historyczny...*, s. 455.

⁶⁵ Ustawa wodna z dnia 19 września 1922 r. (t.j. Dz.U. z 1928 r., nr 62, poz. 574 z późn. zm.).

⁶⁶ W. Radecki, J. Rotko, *Podstawowe...*, s. 144.

⁶⁷ A.T. Nayda, *Śródlądowa żegluga pasażerska w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Przegląd Komunikacyjny” 2006, nr 2, s. 38–39.

Celem wdrożenia przepisów ustawy wodnej z 1922 r. w zakresie pozwoleń wodnoprawnych przy otwieraniu kąpielisk Ministerstwo Robót Publicznych wydało skierowany do wojewodów reskrypt z dnia 24 kwietnia 1923 r., nr L.V.-209/23 o urządzaniu publicznych zakładów kąpielowych. Na jego podstawie wojewodowie wydawali okólniki przeznaczone dla starostów właściwych Państwowym Zarządów Wodnych i Okręgowych Dyrekcji Robót Publicznych⁶⁸. Okólniki te zawierały – „wobec zbliżającego się okresu kąpielowego i związanego z tem objawu zakładania kąpielowych przedsiębiorstw na wodach publicznych i prywatnych” – przypomnienie, że nowa ustawa „według art. 45 punkt 7 wymaga na urządzenie zakładów kąpielowych przeznaczonych do publicznego użytku pozwolenia władzy”. Określały również zakres podmiotowy i przedmiotowy wprowadzonej reglamentacji⁶⁹.

Ustawa wodna weszła w życie z dniem 27 listopada 1922 r. na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁰ z wyjątkiem województwa śląskiego, gdzie obowiązywała od dnia 16 kwietnia 1947 r.⁷¹

Ziemie dawnego zaboru pruskiego – Rozporządzenie policyjne w przedmiocie publicznych miejsc kąpielowych oraz dotyczące publicznych kąpeli wodnych i słonecznych z 7 kwietnia 1926 r.

Funkcjonująca w II Rzeczypospolitej odrębność prawna ziem dawnego zaboru pruskiego wynikała z ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu byłej dzielnicy pruskiej⁷². Odrębność ta dotyczyła, co oczywiste, również

⁶⁸ Okólnik Wojewody Stanisławowskiego o urządzeniu publicznych zakładów kąpielowych z dnia 12 maja 1923 r., nr L 3699/11 (Dz. Urz. Woj. Stanisławowskiego 1923, nr 11, poz. 203).

⁶⁹ W treści rozesłanego reskryptu podkreślano wagę nowej regulacji wodnoprawnej dla zdrowia, bezpieczeństwa i porządku publicznego. Okólniki polecały starostom podanie do powszechnej wiadomości, że na urządzenie kąpielisk wymagane jest pozwolenie, którego uzyskanie wymaga złożenia podania wraz z planami i szkicami zakładów kąpielowych do władz administracyjnych II instancji, czyli urzędów wojewódzkich w zakresie wód żeglownych i spławnych. W zakresie innych wód organem właściwym była władza administracyjna I instancji, czyli starostwa. Treść okólnika podawać mieli starostowie do publicznej wiadomości przez ogłoszenia oraz zawiadomienia kierowane do władz gminnych. Jednocześnie reskrypt zawierał przypomnienie, że przepis art. 45 ust. 1 pkt 7 ustawy wodnej nie miał zastosowania w zakresie wyznaczania miejsc na brzegach wód przeznaczonych do kąpeli ich właścicieli, lecz tylko w zakresie zakładów kąpielowych do publicznego użytku, a to z uwagi na statuowaną przez art. 21 ust. 1 tej ustawy zasadę swobodnego dostępu do wód bez osobnego pozwolenia władzy.

⁷⁰ Jej obowiązywanie rozciągnięto na mocy art. 10 pkt 5 ustawy z dnia 15 marca 1939 r. o dalszym zjednoczeniu ziem odzyskanych z Rzeczpospolitą Polską (Dz.U., nr 22, poz. 136) na tzw. ziemie odzyskane włączone do województw krakowskiego i lwowskiego.

⁷¹ Dekret z dnia 11 kwietnia 1947 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy wodnej na cały obszar województwa śląskiego (Dz.U., nr 32, poz. 142).

⁷² Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (Dz.Pr.PP z 1919 r., nr 64, poz. 385 z późn. zm.), której art. 2 stanowił, że dotychczasowe ustawy

kąpielisk. W województwie wielkopolskim i na Pomorzu podstawę do wydania rozporządzeń w przedmiocie ich regulacji dawały przepisy pruskich aktów prawnych: §§ 6, 12 i 15 ustawy o administracji policji z dnia 11 marca 1850 r.⁷³ oraz ustawy o ogólnej administracji kraju z dnia 30 lipca 1883 r.⁷⁴

Wydane przez Wojewodę Poznańskiego za zgodą Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu Rozporządzenie policyjne w przedmiocie publicznych miejsc kąpielowych oraz dotyczące publicznych kąpeli wodnych i słonecznych z 7 kwietnia 1926 r.⁷⁵ odbiegało znacząco zakresem regulacji i konstrukcją od innych aktów prawnych normujących tę materię w Polsce międzywojennej.

Mianowicie, nie normowało ono w ogóle zagadnień: sanitarno-epidemiologicznych, postępowania w przedmiocie zakładania kąpielisk ani nadzoru nad nimi. Ponad połowa przepisów dotyczyła kwestii obyczajowych w zakresie segregacji płci i ubioru⁷⁶. Kwestie bezpieczeństwa uregulowane były dość ogólnie, dotyczyły

i rozporządzenia, obowiązujące na tych ziemiach w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, pozostają nadal w mocy, o ile nie ulegną zmianie na podstawie niniejszej lub późniejszych ustaw sejmowych. Wraz z faktycznym przejmowaniem ziem wielkopolskich i pomorskich pod zwierzchnictwo polskie, z początkiem 1920 r., Ministerstwo b. Dzielnicy Pruskiej rozpoczęło stopniowe wprowadzanie ustawodawstwa krajowego, P.K. Marszałek, *Geneza i organizacja polskich formacji policyjnych w Wielkopolsce (1918–1920)*, „Prace Instytutu Prawa i Administracji PWSZ w Sulechowie” 2007, nr 3, s. 170.

⁷³ Ustawa o administracji policji z dnia 11 marca 1850 r. (Zb. U. Pruskich, s. 255). Zwracam uwagę na rozbieżność nazwy tego aktu prawnego w okresie międzywojennym, albowiem w szeregu aktów prawnych i orzeczeń sądów określaną ją jako ustawę „o zarządzie policyjnym” (por. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 czerwca 1923 r. w przedmiocie obowiązku meldowania się obywateli gdańskich przybywających na teren Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U., nr 63, poz. 478); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 marca 1935 r. w sprawie przekazania niektórych obowiązków wójtów powiatowym władzom administracji ogólnej (Dz.U., nr 27, poz. 206); wyrok SN z 8.01.1932 r., II K 768/31, OSN 1932, nr 4, poz. 74; wyrok SN z 14.05.1934 r., III K 105/34, OSN 1934, nr 11, poz. 264; wyrok SN z 15.09.1931 r., II K 528/31, OSN 1931, nr 12, poz. 415). Jednakże w oficjalnym zbiorze przepisów o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej (Dz. Urz. MSW z dnia 31 października 1931 r., nr 16, dział XIV, s. 87–88) została ona określona prawidłowo jako „ustawa o administracji policji”, zgodnie z jej niemiecką nazwą *Gesetz über die Polizei-Verwaltung*. Ustawa ta nie wprowadzała bowiem „zarządu policyjnego” na jakimkolwiek obszarze, lecz przedmiotem jej regulacji była, zgodnie z jej § 1, miejscowa administracja policji.

⁷⁴ Ustawa o ogólnej administracji kraju z dnia 30 lipca 1883 r. (Zb. U. Pruskich, s. 195). Podobnie jak w poprzednim przypadku posługiwano się nazwą „ustawa o ogólnym zarządzie kraju”, podczas gdy oficjalny zbiór określał ten akt prawny mianem „ustawy o ogólnej administracji kraju” (Dz. Urz. MSW z dnia 31 października 1931 r., nr 16, dział XI, s. 60–77).

⁷⁵ Rozporządzenie policyjne w przedmiocie publicznych miejsc kąpielowych oraz dotyczące publicznych kąpeli wodnych i słonecznych z 7 kwietnia 1926 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego 1926, nr 22, poz. 309).

⁷⁶ Szeroka, kazuistyczna regulacja zagadnień natury obyczajowej nakazywała, aby kąpieliska były „dla każdej płci osobne, a zatem osobne dla mężczyzn i osobne dla kobiet” (§ 1 ust. 1 *in fine*). Jeżeli mała powierzchnia wody nie pozwalała na wyznaczenie osobnych miejsc kąpielowych dla obu płci, należało ustanowić „osobne godziny kąpielowe dla mężczyzn i osobne dla kobiet” (§ 1 ust. 4). Używanie miejsc kąpielowych przeznaczonych dla innej płci było surowo zakazane, ograniczenie nie

tw. bezpieczeństwa pasywnego, rozporządzenie nie nakazywało udziału jakiegokolwiek służby ratowniczej czy medycznej przy funkcjonowaniu kąpieliska⁷⁷.

Dodatkowo, co potwierdzało odmienną obyczajową i prawną ziem zaboru pruskiego wobec pozostałych części kraju, rozporządzenie dopuszczało istnienie plaż dla naturystów (nudystów) – „miejsc przeznaczonych do kąpeli słonecznych bez ubrań, pod warunkiem ich ogrodzenia parkanem szczelnym o wysokości co najmniej 3 metrów, a urządzonych zupełnie osobno dla mężczyzn i osobno dla kobiet” (§ 6)⁷⁸.

dotyczyło jedynie nieletnich kąpiących się z rodzicami (§ 4). Publiczne opalanie się („używanie kąpeli słonecznych”) w miejscach otwartych dopuszczono jedynie w kompletnych ubraniach (kostiumach) kąpielowych i to w odległości maksymalnie do 50 m od brzegu (§ 4). Ten sam dystans stanowił dopuszczalną granicę przebywania w strojach kąpielowych w miejscach otwartych, a „waleśwanie się w ubraniach kąpielowych poza tę przestrzeń” było surowo zakazane (§ 7).

⁷⁷ Rozporządzenie nakazywało lokalnym władzom policyjnym oznaczenie miejsc kąpielowych we wszystkich miejscowościach, gdzie warunki tego wymagają. Przedmiotem regulacji objęte były wody stojące (jeziora, stawy, głębokie rowy) i rzeki pod warunkiem, że „służą do gromadzenia kąpeli” (§ 1 ust. 1). Kąpeli w innych, niż wyznaczone, miejscach zakazano (§ 1 ust. 3). W zakresie wymogów bezpieczeństwa, rozporządzenie policyjne nakazywało oznaczenie miejsc kąpielowych na lądzie, np. palami połączonymi drutami lub w inny sposób oraz na wodzie pływającymi bojami (§ 1 ust. 1), jak również umieszczenie tablic z napisami wskazującymi stale w sezonie kąpielowym głębokość wody (§ 2). Jednocześnie czas trwania sezonu kąpielowego nie został w tym akcie prawnym określony. Szczególna regulacja dotyczyła kąpielisk na wodach płynących, w których w razie stwierdzenia podniesienia się stanu wody wskutek wezbrania rzeki, znaki ograniczające miejsca kąpielowe miały być odpowiednio relokowane, a po opadnięciu wody umieszczone w miejscu właściwym. W przypadku samoczynnego wytworzenia się wyrw i dołów zagrażających utonięciem podlegały one dodatkowemu oznakowaniu. W przypadku wezbrania wody należało bezzwłocznie wyznaczyć inne miejsce kąpielowe. Miejsca kąpielowe w rzekach podlegały bieżącemu nadzorowi przez miejscowe władze policyjne celem ustalenia i wykazania głębokości. Kontrola taka miała odbywać się co najmniej raz na 14 dni (§ 3).

⁷⁸ Nudyzm stanowił element niemieckiego „heterogenicznego fenomenu ruchu volkistowskiego”, M. Górny, *Transfer mimo woli. Polskie i niemieckie nauki o człowieku w pierwszej połowie XX wieku*, „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii Polskiej” 2015, t. 7, s. 91. Pojawił się, według A. Herman, w społeczeństwie niemieckim w XIX w. w związku z osłabieniem norm moralnych, a u jego źródeł leżało zanegowanie wizji ówczesnego społeczeństwa kapitalistycznego wraz z dążeniem do moralnej i fizycznej doskonałości, co dało początek ruchowi naturystycznemu, A. Herman, *Eksces społecznej nagości*, [w:] *Praktyki cielesne*, red. J.M. Kurczewski, Warszawa 2006, s. 113–168; cf. A. Herman, *Proces społecznej deseksualizacji obnażonego ciała. Paradoks subkultury naturystycznej*, [w:] *Przemiany seksualności*, red. M. Kaczorek, K. Stachura, Gdańsk 2009, s. 87–98. Pierwszy na świecie ośrodek wypoczynkowy tego typu został otwarty w 1903 r. właśnie w Prusach, vide: J.R. Casto, *The Awareness of Social Nudism in Modern Society*, University of South Florida, St. Petersburg 2003, s. 12. Równocześnie to w tym państwie, paradoksalnie, paralelnie z tą zapoczątkowaną przez liberalną burżuazyjną elitę rewolucją obyczajową częstym zjawiskiem była także segregacja klasowa w obrębie kąpielisk i basenów, ponieważ niektóre obiekty miały także nieckę „drugiej klasy”, przeznaczoną dla uboższych użytkowników. Wraz z poluzowaniem sztywnych norm społecznych następowały zmiany w projektowaniu obiektów kąpielowych, jednak jeszcze w latach 1924–1925 powstał w Raciborzu basen wyposażony w nieckę klasy drugiej, A. Syska, *Międzywojenna obyczajowość a architektura basenów Górnego Śląska*, „Pracownia Kultury” 2015, nr 8, <http://www.laboratoriumkultury.us.edu.pl/?p=31050> (dostęp: 23.11.2021).

Rozporządzenie o zakładach kąpielowych z 1936 r.

Najpełniejsza w okresie przedwojennym regulacja kąpielisk w zbiornikach słodkowodnych i słonowodnych została zawarta w przepisach rozporządzenia o zakładach kąpielowych z 1936 r.⁷⁹ Ten akt prawny był pierwszym w okresie międzywojennym, cechującym się przymiotem zupełności, i to dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, obowiązywał już, w następstwie ustawy scaleniowej, na obszarze całego kraju, po drugie, regulował już wszelkie instytucje, przeznaczone do publicznego użytku dla celów higienicznych, sportowych, a także rytualnych (§ 1 ust. 1).

Do kategorii zakładów kąpielowych zaliczono: kąpieliska w zbiornikach naturalnych oraz urządzenia natryskowe, urządzenia wannowe, parnie, kąpiele rytualne, pływalnie w zbiornikach sztucznych (§ 1 ust. 2)⁸⁰. Rozporządzenie dokonywało rozróżnienia na zakłady kąpielowe przeznaczone do kąpeli indywidualnych (kabiny natryskowe, wanny), które powinny posiadać oddzielne pomieszczenia na szatnie i poczekalnie (§ 2 ust. 1), oraz te przeznaczone do kąpeli wspólnych, *tertium non datur*⁸¹.

Rozporządzenie wprowadzało szereg wymogów odnośnie do wyposażenia i stanu sanitarno-epidemiologicznego zarówno kąpielisk⁸², jak również do jakości wody⁸³.

⁷⁹ Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 9 maja 1936 r. o zakładach kąpielowych (Dz.U., nr 44, poz. 327 z późn. zm.). Akt ten został wydany na podstawie ustawy z dnia 21 lutego 1935 r. o zapobieganiu chorobom zakaźnym i ich zwalczaniu (Dz.U. R. P., nr 27, poz. 198) i zasadniczej ustawy sanitarnej z dnia 19 lipca 1919 r.

⁸⁰ Poza zakresem unormowania rozporządzenia o zakładach kąpielowych pozostawały jednak te kąpieliska morskie, które zostały objęte przepisami szczególnymi, dotyczącymi uzdrowisk (§ 1 ust. 3). Oznaczało to, że tylko takie położone nad morzem kąpieliska, które nie stanowiły uzdrowisk w rozumieniu ustawy o uzdrowiskach z 1922 r., podlegały regulacji rozporządzenia.

⁸¹ Choć z analizy treści tego aktu prawnego nie wynikało to wprost, wydaje się, że część regulacji dotyczących tej drugiej kategorii miała być stosowana odpowiednio do kąpielisk w zbiornikach naturalnych.

⁸² Kąpielisko zaopatrzone być musiało w rozbieralnie z liczbą miejsc do rozbierania się i ubierania, dostosowaną do rozmiarów zakładu i do frekwencji, zaopatrzone w urządzenia do przechowywania ubrań, uniemożliwiające stykanie się ubrań należących do różnych osób. Zakłady te powinny być zaopatrzone w dostateczną liczbę natrysków celem umycia się przed korzystaniem z kąpeli wspólnych (§ 2 ust. 2). Obowiązkowym wyposażeniem wszystkich zakładów kąpielowych były kosze na śmieci, spluwaczki wypełnione wodą oraz ustępy tak urządzone, aby nieczystości nie zanieczyszczały wody przeznaczonej do kąpeli (§ 2 ust. 3). Ten ostatni warunek stanowił szerszego wymogu posiadania przez kąpielisko odpowiednich urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych, umożliwiających zaopatrzenie w wodę i odprowadzenie ścieków (§ 7 ust. 1). Regulacje o niedopuszczalności łączenia zakładów kąpielowych z mieszkaniami nie dotyczyły, rzecz jasna, kąpielisk (§ 3). Pomieszczeniom zakładów (na przykład przebieralniom) stawiano wymogi w zakresie ich oświetlenia, przewietrzania oraz jakości sprzętów, ścian i podłóg umożliwiającej utrzymanie czystości (§ 4 i 5). W przypadku wydawania bielizny kąpielowej wykluczono jej wielorazowe używanie bez uprzedniego prania (§ 6 ust. 1). Regulacja dla wszystkich zakładów kąpielowych, w tym kąpielisk, określała zbiorcze wymogi: zaopatrzenia w wodę pitną (wodociągową bądź w naczyniach, § 7 ust. 6); posiadania apteczki (zawierającej „jodynę, wodę utlenioną, amoniak, krople walerianowe, paczkę gazy jałowej, watę i kilka bandaży”, § 8); udostępnienia korzystającym w widocznym miejscu tekstu przedmiotowego rozporządzenia oraz książki zażeń (o stronicach ponumerowanych

Rozporządzenie regulowało także kwestie bezpieczeństwa kąpeli, nakładając obowiązek takiego doboru zbiorników naturalnych, aby powierzchnia i głębokość dna nie ulegały zmianom, a na terenie wyznaczonym nie było wirów. Dno zbiornika wodnego powinno być czyste, niezamulone, równe, bez dołów, kamieni, pni, korzeni drzewnych i innych przedmiotów mogących spowodować uszkodzenie ciała kąpiących się (§ 14). W zbiornikach naturalnych przeznaczonych do kąpeli osób dorosłych powinny być oznaczone w sposób widoczny miejsca głębsze od 1,50 m, zaś w miejscach przeznaczonych dla dzieci – głębsze od 0,90 m (§ 15). W kąpieliskach powinny znajdować się w miejscach widocznych i łatwo dostępnych przyrządy ratownicze (koła, pasy, liny) oraz wskazówki o udzielaniu pierwszej pomocy w wypadkach utonięć. Kąpieliska urządzane w naturalnych zbiornikach wody miały być wyposażone w łódzie ratunkowe (§ 16).

W zakresie unormowań o charakterze obyczajowym w miejscach przeznaczonych do plażowania zakazany był pobyt osób w innych ubraniach niż w kostiumach kąpielowych lub plażowych (§ 19). Nie narzucano segregacji płciowej⁸⁴.

Organizacyjny i sanitarny nadzór nad kąpieliskami sprawowały organy powiatowej władzy administracji ogólnej (§ 20 ust. 1)⁸⁵.

i oparafowanych przez powiatową władzę administracji ogólnej, § 9); zatrudniania osób niedotkniętych chorobami zakaźnymi, wenerycznymi lub „odrażającą chorobą skórną” (§ 10 ust. 1); zakazu dopuszczania do kąpeli osób dotkniętych takimi chorobami (§ 10 pkt 2).

⁸³ Odnośnie do jakości wody w kąpieliskach wprowadzono w § 7 dwa stopnie wymogów. Woda używana w natryskach winna była odpowiadać przepisom Rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 sierpnia 1933 r. o wodzie do picia i potrzeb gospodarczych (Dz.U. R. P., nr 79, poz. 562), natomiast woda w zbiornikach naturalnych nie mogła wykazywać cech zanieczyszczenia jej dopływami wód ściekowych lub innych nieczystości.

⁸⁴ Jeszcze w okresie bezpośrednio po II wojnie światowej w niektórych miastach wprowadzano w kąpieliskach segregację płciową. Sytuacja taka miała miejsce w Kępnie, gdzie po otwarciu w dniu 1 czerwca 1945 r. przez Miejską Radę Narodową kąpieliska miejskiego podjęto decyzję, że w określone dni mogą z niego korzystać tylko kobiety, a w inne – tylko mężczyźni, S. Kowalski, *Dzieje Kępna. Od początku istnienia do 2015 r.*, Kępno 2018, s. 157.

⁸⁵ Przebieg procedury nadzorczej określał § 20 ust. 2 rozporządzenia. W przypadku braku dostosowania kąpieliska do wskazanych wymogów organ nadzoru mógł zażądać usunięcia usterek i braków w określonym terminie, a po jego bezskutecznym upływie zamknąć kąpielisko. Przepis posiadał jednak klauzulę zapewniającą elastyczność i złagodzenie tego rygoryzmu, otóż żądań takich nie należało stawiać, jeżeli takie usterek i braki ze względu na szczególne warunki zakładu nie miały większego znaczenia, a usunięcie ich byłoby „połączone ze zbyt wielkimi trudnościami lub kosztami”. Jedynym wyjątkiem od tej regulacji łagodzącej były względy sanitarno-epidemiologiczne. Przy wystąpieniu niebezpieczeństwa zachorowania na wskazane enumeratywnie choroby zakaźne kąpielisko podlegało niezwłocznemu zamknięciu. Bezsparnie problemy związane z jakością wody były plagą ówczesnych kąpielisk, o czym świadczą ówczesne publikacje prasowe, domagające się utrzymania wód w odpowiedniej czystości, *Kąpielisko na Bugłowiznie otwarte*, „Polska Zachodnia. Ilustrowany Dziennik Śląski”, 17 V 1938, nr 134, s. 7.

Zgodnie z § 22 ust. 2 rozporządzenia o zakładach kąpielowych traciło moc wyżej omówione rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 5 lipca 1921 r. w przedmiocie urządzenia i utrzymywania zakładów kąpielowych rytualnych dla ludności wyznania mojżeszowego⁸⁶.

Rozporządzenie o zakładach kąpielowych z 1936 r. obecne było w polskim porządku prawnym do XXI w. Jedynie jego § 10 ust. 1 regulujący wymogi w zakresie osób zatrudnianych w zakładach kąpielowych został uchylony przepisami rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 1958 r. w sprawie warunków zdrowia wymaganych ze względów sanitarno-epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe⁸⁷. Faktyczne uchylenie przepisów tego aktu prawnego (uchylenie pośrednie) nastąpiło dopiero z dniem 1 stycznia 2002 r. wraz z wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 6 września 2001 r. o chorobach zakaźnych i zakażeniach⁸⁸.

Podsumowanie

Niezależnie od zniszczeń okresu II wojny światowej gospodarka wodna doznała podczas okupacji niemieckiej dodatkowych uszczerbków, wynikających z podporządkowania jej dekretem z 2 marca 1943 r. administracji technicznej Generalnego Gubernatorstwa⁸⁹. Uszczerbków tych nie uniknęła również branża zakładów kąpielowych⁹⁰.

W okresie powojennym kontynuowano – niewłaściwą – praktykę legislacyjną równoległego posługiwania się jednym terminem „kąpielisko” w obu wyżej przytoczonych znaczeniach tego pojęcia⁹¹.

⁸⁶ Mykw dotyczyła po tej zmianie jedna regulacja szczególna, zawarta w § 7 ust. 1 rozporządzenia z roku 1936, stanowiąca, że woda w zbiornikach powinna być przynajmniej raz na dzień całkowicie zmieniana, a zbiornik przed każdym napełnieniem go dokładnie oczyszczony. Norma ta była, *de facto*, stylistycznie zmienionym powtórzeniem przepisu § 7 ust. 2 uchylanego rozporządzenia z 1921 r.

⁸⁷ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 1958 r. w sprawie warunków zdrowia wymaganych ze względów sanitarno-epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe (Dz.U., nr 56, poz. 275 z późn. zm.).

⁸⁸ Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o chorobach zakaźnych i zakażeniach (Dz.U., nr 126, poz. 1384 z późn. zm.).

⁸⁹ Dekret w sprawie przekazania czynności urzędowych placówkom służbowym administracji technicznej w Generalnym Gubernatorstwie (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. 1943, nr 15, s. 103–104).

⁹⁰ Polegały one na obciążeniu tych z nich, położonych na obszarach gmin turystycznych Generalnego Gubernatorstwa, dodatkową daniną, tzw. podatkiem turystycznym. Pierwsze postanowienie wykonawcze z dnia 19 grudnia 1942 r. do Rozporządzenia o utworzeniu związków turystycznych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 20 grudnia 1940 r. (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. 1942, nr 111, s. 769–772) nakładało obowiązek uiszczania takiej daniny na, m.in., zakłady kąpielowe, które czerpią korzyści gospodarcze bezpośrednio lub pośrednio z ruchu turystycznego lub uzdrowiskowego (§ 1, § 2 ust. 1 pkt 4).

⁹¹ Ta niekonsekwencja, na poziomie aktów wykonawczych, wynikać mogła zwłaszcza w okresie bezpośrednio powojennym, z braku koordynacji pomiędzy poszczególnymi ministerstwami. W Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 1947 r. w sprawie opłat za badania i analizy

Rozporządzenie o ogólnych przepisach, dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy z 1946 r.⁹², w § 96 pkt 3 ustanawiało dla zakładów zatrudniających ponad 100 pracowników obowiązek posiadania własnych urządzeń kąpielowych lub zapewniania pracownikom „bezpłatnego korzystania przynajmniej raz na tydzień z kąpielisk poza zakładem”. Ten przepis w niezmienionej formie obowiązywał przez 42 lata do dnia 24 kwietnia 1998 r., utracił moc wraz z wejściem w życie rozporządzenia w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy z 1997 r.⁹³

Oznacza to, że w porządku prawnym tak PRL, jak i III RP kąpielisko nadal występowało jako pojęcie wieloznaczne, odnoszące się zarówno do urządzenia sanitarnego, jak i miejsca do pływania. Pierwsza powojenna próba regulacji kąpielisk, rozumianych jako miejsca wypoczynku nad wodą, zawarta była w zarządzeniu Prezesa Rady Ministrów w sprawie wprowadzenia koniecznych urządzeń w kąpieliskach zorganizowanych i zapewnienia w nich bezpieczeństwa z 1956 r.⁹⁴

wykonywane w Państwowym Zakładzie Higieny (Dz.U., nr 6, poz. 30) wskazano we wspólnej rubryce cenowej pływalnie i rozumiane jako miejsca do wypoczynku i uprawiania sportów wodnych kąpieliska, które zresztą były przedmiotem intensywnych zabiegów wywłaszczeniowych i nacjonalizacyjnych. Przykładowo już w pierwszym wykazie przedsiębiorstw podlegających przejściu na własność polskich osób prawnych prawa publicznego 25% wymienionych pozycji to kąpieliska *Danzig Kur-Und Seebader* w Gdańsku oraz *Ostseebad Glettkau* w Jelitkowie, *vide*: Zarządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 lipca 1948 r. o ogłoszeniu pierwszego wykazu przedsiębiorstw podlegających przejściu na własność polskich osób prawnych prawa publicznego (M.P.1948.A-63.424). Ustawa z dnia 31 marca 1949 r. o Narodowym Planie Gospodarczym na rok 1949 (Dz.U., nr 26, poz. 189) w dziale poświęconym gospodarce komunalnej przewidywała w art. 124 ust. 3 powiększenie liczby miejsc w łaźniach i kąpieliskach miejskich w rozumieniu „sanitarnym”. Analogiczne zapisy zalecające „poważne zwiększenie ilości i przepustowości miejskich i osiedlowych pralni i kąpielisk” zawierał Plan Rozwoju Gospodarczego w latach 1956–1960 (Dz.U., nr 40, poz. 179). Jednak już uchwała nr 392 Rady Ministrów z dnia 14 maja 1952 r. w sprawie powołania Instytutu Balneoklimatycznego (M.P.1952.A-44.621) w załączniku określającym statut tego Instytutu określała go jako organ opiniodawczy Ministra Zdrowia w zakresie profilaktyki i lecznictwa uzdrowiskowego w zdrojowiskach, stacjach klimatycznych i kąpieliskach morskich, co stanowiło powrotne nawiązanie do typologii używanej w powyżej już omawianej ustawie o uzdrowiskach z 1922 r.

⁹² Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu, Odbudowy, Administracji Publicznej Oraz Ziem Odzyskanych z dnia 6 listopada 1946 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Obrony Narodowej, Skarbu, Sprawiedliwości, Oświaty, Rolnictwa i Reform Rolnych, Komunikacji, Pocht i Telegrafów, Leśnictwa oraz Apropowizacji i Handlu o ogólnych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U., nr 62, poz. 344 z późn. zm.).

⁹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (t.j. Dz.U. z 2003 r., nr 169, poz. 1650 z późn. zm.).

⁹⁴ Zarządzenie nr 112 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 maja 1956 r. w sprawie wprowadzenia koniecznych urządzeń w kąpieliskach zorganizowanych i zapewnienia w nich bezpieczeństwa (M.P. z 1956 r., nr 37, poz. 439).

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

- Dekret w sprawie przekazania czynności urzędowych placówkom służbowym administracji technicznej w Generalnym Gubernatorstwie (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. 1943, nr 15).
- Dekret z dnia 11 kwietnia 1947 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy wodnej na cały obszar województwa śląskiego (Dz.U., nr 32, poz. 142).
- Oficjalny zbiór przepisów o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej (Dz. Urz. MSW z dnia 31 października 1931 r., nr 16, dział XIV, s. 87–88).
- Okólnik Ministra Spraw Wewnętrznych Nr 78 z dnia 14 kwietnia 1927 r., nr Z.H. 1616/27 do PP. Wojewodów wszystkich w b. zaborze rosyjskim i austriackim i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę, w sprawie przepisów sanitarno-higienicznych dla plaż rzecznych i stawowych (Dz. Urz. MSW, nr 1 i 2, poz. 89).
- Okólnik Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 2 sierpnia 1921 r. nr H. 19991/11742/21 w przedmiocie urzędzenia i utrzymania zakładów kąpeli rytualnych dla ludności wyznania mojżeszowego, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 5.
- Okólnik Wojewody Stanisławowskiego o urzędzeniu publicznych zakładów kąpielowych z dnia 12 maja 1923 r., nr L 3699/11 (Dz. Urz. Woj. Stanisławowskiego 1923, nr 11, poz. 203).
- Pierwsze postanowienie wykonawcze z dnia 19 grudnia 1942 r. do rozporządzenia o utworzeniu związków turystycznych w Generalnym Gubernatorstwie z dnia 20 grudnia 1940 r. (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. 1942, nr 111, s. 769–772).
- Plan Rozwoju Gospodarczego w latach 1956–1960 (Dz.U., nr 40, poz. 179).
- Rozporządzenie budowlano-policyjne dla wsi z dnia 20 listopada 1917 r. (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. Warsz., nr 99).
- Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 sierpnia 1933 r. o wodzie do picia i potrzeb gospodarczych (Dz. U. R. P., nr 79, poz. 562).
- Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 30 grudnia 1933 r. o wysokości składek za ubezpieczenie na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej, oraz zasady podwyższania lub obniżania tychże składek w poszczególnych przedsiębiorstwach zależnie od warunków higienicznych i bezpieczeństwa pracy (Dz.U. z 1934 r., nr 1, poz. 2 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 9 maja 1936 r. o zakładach kąpielowych (Dz.U., nr 44, poz. 327 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Opieki Społecznej z dnia 15 lutego 1938 r. o uznaniu uzdrowiska Gdynia-Orłowo za posiadające charakter użyteczności publicznej (Dz.U., nr 15, poz. 104).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (t.j. Dz.U. z 2003 r., nr 169, poz. 1650 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 27 czerwca 1923 r. w celu wykonania ustawy z dnia 14 maja 1923 r. w przedmiocie podatku przemysłowego (Dz.U., nr 67, poz. 522 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 3 lutego 1932 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wewnętrznych, Robót Publicznych oraz Przemysłu i Handlu w sprawie wykonania ustawy o państwowym podatku od energii elektrycznej (Dz.U., nr 15, poz. 88).

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 lutego 1920 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych w sprawie organizacji Policji Państwowej, pełniącej służbę na drogach wodnych (Dz.U., nr 23, poz. 132).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 czerwca 1923 r. w przedmiocie obowiązku meldowania się obywateli gdańskich przybywających na teren Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U., nr 63, poz. 478).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 sierpnia 1924 r. o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych (Dz.U., nr 73, poz. 733).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1 maja 1926 r. o urządzeniu i utrzymaniu publicznych zakładów kąpielowych (Dz.U., nr 44, poz. 276).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 28 czerwca 1926 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie wykonania § 11 punkt b) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 czerwca 1924 r. o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne oraz niektórych innych paragrafów tegoż rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej (Dz.U., nr 75, poz. 433 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 6 grudnia 1932 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o sporządzaniu i ustalaniu budżetów związków komunalnych (Dz.U. z 1933 r., nr 11, poz. 71).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 marca 1935 r. w sprawie przekazania niektórych obowiązków wójtów powiatowym władzom administracji ogólnej (Dz.U., nr 27, poz. 206).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 1937 r. o gromadach (Dz.U., nr 9, poz. 70).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 13 maja 1919 r. w sprawie przepisów o udzielaniu ulg w Państwowych Zakładach Zdrojowych nr 14889/19 (M.P. z 1919 r., nr 110).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 5 lipca 1921 r. w przedmiocie urządzenia i utrzymywania zakładów kąpielowych rytualnych (t. zw. mykw) dla ludności wyznania mojżeszowego (Dz.U., nr 65, poz. 416).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 12 lipca 1922 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o urządzeniu i utrzymywaniu zakładów kąpielowych publicznych (Dz.U., nr 77, poz. 698).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 stycznia 1947 r. w sprawie opłat za badania i analizy wykonywane w Państwowym Zakładzie Higieny (Dz.U., nr 6, poz. 30).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 1958 r. w sprawie warunków zdrowia wymaganych ze względów sanitarno-epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe (Dz.U., nr 56, poz. 275 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministrów: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia, Przemysłu, Odbudowy, Administracji Publicznej Oraz Ziem Odzyskanych z dnia 6 listopada 1946 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Obrony Narodowej, Skarbu, Sprawiedliwości, Oświaty, Rolnictwa i Reform Rolnych, Komunikacji, Poczty i Telegrafów, Leśnictwa oraz Apropozycji i Handlu o ogólnych przepisach dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz.U., nr 62, poz. 344 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Nadzwyczajnego Komisarza do spraw walki z epidemiami na obszarze Województwa Tarnopolskiego z dnia 31 sierpnia 1927 r. wydane w przedmiocie porządku i podniesienia stanu sanitarnego domów w obszarach dworskich zamieszkałych przez stałą i sezonową służbę folwarczną (Dz.U. Woj. Tarnopolskiego z 1 października 1927, nr 10, poz. 1).

- Rozporządzenie policyjne w przedmiocie publicznych miejsc kąpielowych oraz dotyczące publicznych kąpeli wodnych i słonecznych z 7 kwietnia 1926 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego 1926, nr 22, poz. 309).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 października 1920 w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 5 sierpnia 1920 r. o dodatkach za wysługę lat, względnie trzechlecia, za studja wyższe i dodatku drożyznianym do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych (Dz.U., nr 99, poz. 659).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 1921 r. o podwyższeniu dodatku drożyznianego do płacy zasadniczej funkcjonariuszów państwowych (Dz.U., nr 76, poz. 521); rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 28 lutego 1924 r. w przedmiocie dodatków drożyznianych do świadczeń, zapewnione ustawą o ubezpieczeniu pensyjnym funkcjonariuszy w służbie prywatnej i niektórych funkcjonariuszy w służbie publicznej (Dz.U., nr 21, poz. 232).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 1922 r. o dodatku uzdrowskiwym (Dz.U., nr 49, poz. 432 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 marca 1939 r. o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w dziedzinie budownictwa przemysłowego (Dz.U., nr 31, poz. 207).
- Rozporządzenie z dnia 29 listopada 1916 r. dotyczące sporządzania planów zabudowy (Dz. Rozp. dla Gen. Gub. Warsz., nr 58).
- Uchwała nr 392 Rady Ministrów z dnia 14 maja 1952 r. w sprawie powołania Instytutu Balneoklimatycznego (M.P.1952.A-44.621).
- Ustawa budowlana z 1909 r. (Zb. Praw Ces. Ros. Tom XII, cz. I, 1909).
- Ustawa budownicza dla wsi i pomniejszych miejscowości w Królestwie Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z dnia 13 października 1889 roku (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W.Ks.Kr., nr 133 z 1889 r.).
- Ustawa krajowa wodna z dnia 30 maja 1869 r. (Dz.U. Kr, nr 27).
- Ustawa o administracji policji z dnia 11 marca 1850 r. (Zb. U. Pruskich, s. 255).
- Ustawa o ogólnej administracji kraju z dnia 30 lipca 1883 r. (Zb. U. Pruskich, s. 195).
- Ustawa o policyi ogniowej i policyi budownictwa dla gmin wiejskich z 28 lipca 1786 r. (Zbiór ustaw prowincjonalnych Nr 156).
- Ustawa o uzdrowskach z dnia 23 marca 1922 r. (Dz.U., nr 31, poz. 254 z późn. zm.).
- Ustawa wodna z dnia 14 marca 1875 r., ustawa o robotach mających na celu nieszkodliwe odprowadzenie wód górskich z 30 czerwca 1884 r. (austriacki Dz.U. P., nr 117).
- Ustawa wodna z dnia 7 kwietnia 1913 r. (Zb. ust. pr. 1913 r., nr 14).
- Ustawa wodna z dnia 19 września 1922 r. (t.j. Dz.U. z 1928 r., nr 62, poz. 574 z późn. zm.).
- Ustawa o opłatach rejestracyjnych od przedsiębiorstw i zajęć z 1938 r. (Dz.U., nr 34, poz. 293 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 1882 r. zawierająca przepisy budownicze dla gmin miejskich (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W.Ks.Kr. z 1883 r., nr 63).
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 1889 r. zawierająca przepisy budownicze dla znaczniejszych miejscowości w Królestwie Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim (Dz. Ust. i Rozp. Kr. dla Kr. G. i L. z W.Ks.Kr. z 1889 r., nr 31).
- Ustawa z dnia 29 kwietnia 1919 r. o organizacji i zakresie działania Ministerstwa Robót Publicznych (Dz. Praw P. Pol. z 1919 r., nr 39, poz. 283 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 r. o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (Dz.Pr.P.P z 1919 r., nr 64, poz. 385 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1920 r. o utworzeniu urzędu Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemjami, grożącymi Państwu klęską powszechną (Dz.U., nr 61, poz. 388).
- Ustawa z dnia 14 maja 1923 r. w przedmiocie państwowego podatku przemysłowego (Dz.U., nr 58, poz. 412 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 1 lipca 1925 r. o opodatkowaniu wina i miodu syconego (Dz.U., nr 75, poz. 525).
- Ustawa z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego (Dz.U., nr 35, poz. 294 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 21 lutego 1935 r. o zapobieganiu chorobom zakaźnym i ich zwalczaniu (Dz.U. R. P., nr 27, poz. 198).
- Ustawa z dnia 4 maja 1938 r. o podatku obrotowym (Dz.U., nr 34, poz. 292 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 marca 1939 r. o dalszym zjednoczeniu ziem odzyskanych z Rzeczpospolitą Polską (Dz.U., nr 22, poz. 136).
- Ustawa z dnia 15 czerwca 1939 r. o publicznej służbie zdrowia (Dz.U., nr 54, poz. 342 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 31 marca 1949 r. o Narodowym Planie Gospodarczym na rok 1949 (Dz.U., nr 26, poz. 189).
- Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o chorobach zakaźnych i zakażeniach (Dz.U., nr 126, poz. 1384 z późn. zm.).
- Ustawy krajowe galicyjskie z dnia 15 czerwca 1904 r. o niektórych zarządzeniach policyjnych, leśnych i wodnych, tudzież o zalesieniu ochronnem (Dz. Ust. Kraj., nr 93 i 94).
- Zarządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 lipca 1948 r. o ogłoszeniu pierwszego wykazu przedsiębiorstw podlegających przejściu na własność polskich osób prawnych prawa publicznego (M.P.1948.A-63.424).
- Zarządzenie nr 112 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 maja 1956 r. w sprawie wprowadzenia koniecznych urządzeń w kąpieliskach zorganizowanych i zapewnienia w nich bezpieczeństwa (M.P. z 1956 r., nr 37, poz. 439).

OPRACOWANIA

- Babczuk A., *Kryzys zadłużeniowy samorządu terytorialnego w II Rzeczypospolitej*, „Finanse Komunalne” 2007, nr 3.
- Bartoszewicz M., *Definicje legalne w świetle zasady określoności prawa*, [w:] *Dookoła Wojtek... Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi. E-Monografie*, nr 114, red. R. Baliński, M. Jabłoński, Wrocław 2018.
- Bartoszewicz M., *Język polski i jego ochrona prawna w porządku konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017.
- Burzyński P., *Prawo polskie prywatne napisane i poświęcone pamięci ubiegłych w roku 1864 pięciuset lat istnienia Uniwersytetu Krakowskiego. Tom II*, Kraków 1871.
- Casto J.R., *The Awareness of Social Nudism in Modern Society*, University of South Florida, St. Petersburg 2003.
- Chase H.L., *Baths, Bathing and Swimming for Soldiers*, „Boston Medical Surgery Journal” 1896, nr 135. <https://doi.org/10.1056/NEJM189609031351005>

- Czerwińska K., *I tak już od 100 lat*, „Stołeczny Magazyn Policyjny. 100 lat Policji Rzecznej. Wydanie Specjalne”, Warszawa 2020.
- Czop Z., „Ostseebad”. *Kilka uwag na dobre w sprawie kąpielisk pruskich*, „Przegląd Zdrojowy, Sportowy i Turystyczny” 1908, nr 3.
- Ćwikła L., *Prawne aspekty rozwoju turystyki w Polsce w latach 1918–1939*, Lublin 2011.
- Dawidowicz W., *Zagadnienia prawne melioracji wodnych w rolnictwie*, Warszawa 1959.
- Dąbrowski K., *Pojęcie policji budowlanej w ujęciu historycznym na tle niemieckojęzycznego kręgu kultury prawnej*, „Przegląd Prawa Administracyjnego” 2019, nr 2. <https://doi.org/10.17951/ppa.2019.2.23-40>
- Gajewski M., *Urządzenia komunalne Warszawy. Zarys historyczny*, Warszawa 1979.
- Gawłowski W., *Kąpiele ludowe jako czynnik zdrowotności publicznej*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1920, nr 3.
- Gawor L., *Filozofia w Galicji. Wprowadzenie*, „Galicja. Studia i Materiały” 2016, nr 2. <https://doi.org/10.15584/galisim.2016.2.2>
- „Gazeta Policji Państwowej” 1920, nr 24.
- Gebert K., *Wobec Boga i zagłady. Żydowskie życie religijne czasu Szoah*, „Collectanea Theologica” 1990, nr 3.
- Gizbert-Studnicki T., *Wieloznaczność leksykalna w interpretacji prawniczej*, Seria Rozprawy Habilitacyjne nr 17, Kraków 1978.
- Górny M., *Transfer mimo woli. Polskie i niemieckie nauki o człowieku w pierwszej połowie XX wieku*, „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii Polskiej” 2015, t. 7.
- Grata P., *Polityka podatkowa II Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2012, t. 72. <https://doi.org/10.12775/RDSG.2012.05>
- Herman A., *Eksces społecznej nagości*, [w:] *Praktyki cielesne*, red. J.M. Kurczewski, Warszawa 2006.
- Herman A., *Proces społecznej deseksualizacji obnażonego ciała. Paradoks subkultury naturystycznej*, [w:] *Przemiany seksualności*, Gdańsk 2009.
- Janikowski S., *Uwagi nad projektem ustawy budowniczego dla miast i miasteczek galicyjskich z wyjątkiem Lwowa i Krakowa, wypracowanym przez Wydział krajowy*, „Dwutygodnik Medycyny Publicznej. Organ Towarzystwa lekarzy galicyjskich” 1877, nr 10.
- Jaworski J., *Polityka Ministerstwa Zdrowia Publicznego w sprawie zdrojowisk i uzdrowisk*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1920, nr 4.
- Jąkałski A., *Tworzenie spółek wodnych w świetle aktualnych regulacji prawnych*, „Zbliżenia Cywilizacyjne. Zeszyty Naukowe PWSZ we Włocławku” 2016, nr 4. <https://doi.org/10.21784/ZC.2016.026>
- Kamiński Ł., *Konstytucyjna zasada ochrony własności a administracyjnoprawna ochrona obszarów uzdrowiskowych*, [w:] *Zasady w prawie administracyjnym. Teoria, praktyka, orzecznictwo*, red. Z. Duniewska, A. Krakala, M. Stahl, Warszawa 2018.
- Kasperek J.R., *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicji i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących z wyciągiem orzeczeń c. k. Trybunału administracyjnego. Podręcznik dla organów c. k. Władz rządowych i Władz autonomicznych. Tom III*, Lwów 1885.
- Kąpielisko na Bugłowiznie otwarte*, „Polska Zachodnia. Ilustrowany Dziennik Śląski”, 17 V 1938, nr 134.
- Kirwiel E., *Gospodarka Kresów Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej: uwarunkowania rozwoju, reformy ekonomiczne*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2012, t. 10.

- Kołodziejczyk A., *Regulacje prawne dotyczące wykorzystania zasobów wodnych w dobrach wielkością-
żących wielkiego księstwa litewskiego za Jagiellonów*, „Echa Przeszości” 2010, nr 11.
- Korczak J., *Dyspersja administracji jako przyczyna niepomijalności administracji publicznej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo CCCXXXI” 2020, nr 4001. <https://doi.org/10.19195/0524-4544.331.14>
- Korczyński L., *Kilka uwag ogólnych o leczeniu zdrojowem i klimatycznym*, Warszawa 1900.
- Korczyński L., *Współdział społeczeństwa i państwa w rozbudowie zdrojownictwa*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy: organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego dla popierania rozwoju polskich uzdrowisk” 1926, nr 10.
- Kotowski A., *Z problematyki metody interpretacji językowo-logicznej – uwagi na gruncie dekodowania znaczenia prawno-karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 6.
- Kowalski S., *Dzieje Kępna. Od początku istnienia do 2015 r.*, Kępno 2018.
- Koźmiński K., *Technika prawodawcza II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2019.
- Krzewiński L., *Budujemy kąpieliska wiejskie*, Zarząd Główny PCK, Warszawa 1937.
- Kumaniecki K.W., *Zarys austriackiego prawa budowlanego ze szczególnem uwzględnieniem galicyjskiego ustawodawstwa*, Kraków 1914.
- Landau Z., *Pożyczki ulenowskie*, „Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i Studia z Okresu 1914–1939” 1958, nr 1.
- Lesisz E., *Kurorty galicyjskie końca XIX w. Higiena a postęp – o wyznacznikach nowoczesności*, [w:] *Teksty doświadczenia. Problemy literatury i kultury modernizmu w Europie Środkowo-Wschodniej (1867–1918)*, t. 1, red. E. Paczoska, I. Poniatowska, M. Chmursk, Warszawa 2017. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323527619.pp.97-114>
- Linde S.B., *O statucie litewskim ruskim językiem i drukiem wydanym*. *Wiadomość, Zawadzki i Węcki Uprzywilejowani Drukarze i Xięgarze Dworu Królestwa Polskiego*, Warszawa 1816.
- Łapa M., *Sto lat samorządu sto lat niepodległości*, Łódź 2018.
- Łyszowski M., *Proces konstytucjonalizacji ochrony środowiska w Polsce*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 3695.
- Majer P., *Ustawy Polskiej Policji (1791–1990). Źródła z komentarzem*, Szczytno 2007.
- Majewska A., *Przestrzenne i kulturowe aspekty funkcjonowania żydowskich łaźni rytualnych*, „Wiadomości Konserwatorskie” 2017, nr 51.
- Malinowski A., *Błędy formalne w tekstach prawnych*, Warszawa 2020.
- Malinowski A., *Definicje legalne w prawie polskim*, „Studia Iuridica” 2005, nr 44.
- Malinowski A., *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2006.
- Markiewicz S., *Zagadnienia z krajowej statystyki lekarskiej i z higieny publicznej*, „Dwutygodnik Medycyny Publicznej. Organ Towarzystwa lekarzy galicyjskich” 1877, nr 10.
- Marszałek P.K., *Geneza i organizacja polskich formacji policyjnych w Wielkopolsce (1918–1920)*, „Prace Instytutu Prawa i Administracji PWSZ w Sulechowie” 2007, nr 3.
- Marszelewski M., Marszelewski W., *Problemy własności jezior w Polsce*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2013, nr 3. <https://doi.org/10.12775/PPOS.2013.013>
- Maślanka M., *O kanalizacji naszych miast*, „Przegląd Hygieniczny: organ Towarzystwa Hygienicznego i Towarzystwa Ochrona Młodzieży” 1908, nr 5.
- Micińska-Bojarek M., *Historia ochrony środowiska w Rosji. Rys prawno-porównawczy*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2015, nr 4. <https://doi.org/10.12775/PPOS.2015.041>

- Muszałówna K., *W świetle cyfr*, „Sport Wodny: czasopismo poświęcone sprawom wioślarstwa, żeglarstwa i pływactwa” 1926, nr 2.
- Nayda A.T., *Śródlądowa żegluga pasażerska w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Przegląd Komunikacyjny” 2006, nr 2.
- Nowakowski M., *Historyczny rozwój spółki wodnej na ziemiach polskich*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2006.
- Peplowski A., *Formacje bezpieczeństwa poprzedzające Policję Państwową*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2006, nr 19.
- Podkowski M., *Wprowadzenie w życie przepisów ustawy scaleniowej z 1933 roku w gminach wiejskich zachodniej Rzeczypospolitej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo CCCXXV” 2018, nr 3864.
- „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny: oficjalny organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego i Krajowego Związku Turystycznego w Krakowie” 1911, nr 6.
- Przeorski T., *Gromada i gmina wiejska*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, nr 2.
- Radecki W., Rotko J., *Podstawowe cechy czeskiego prawa wodnego z polskiej perspektywy*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2014, nr 1. <https://doi.org/10.12775/PPOS.2014.006>
- Radłowska J., *Religia żydowska w obliczu wyzwań współczesnego świata*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2009, nr 2.
- Regiec J., *O koloniach leczniczych dla dzieci żółtych*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny: oficjalny organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego i Krajowego Związku Turystycznego w Krakowie” 1909, nr 5.
- Roliński M., *Elementy prawa wodnego w rozwoju historycznym ze szczególnym uwzględnieniem polskich ustaw wodnych: część I*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2012, nr 18.
- Rosen G., *A History of Public Health*, John Hopkins University Press, Baltimore 2015.
- Sprawozdanie Wydziału Krajowego o ustawie zdrojowej*, [w:] *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Szóstego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1890. Alegat 28.*
- Sprawozdanie Wydziału krajowego o wniosku posła Męcińskiego w przedmiocie uregulowania stosunków administracji gminnej w zakładzie kąpielowym Krynica-Słotwiny i statutu dla zdrojowisk w Galicji*, [w:] *Alegata do Sprawozdań Stenograficznych z Drugiej Sesji Czwartego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim z roku 1882. Alegat 31.*
- Sprawozdanie z Organizacji i Czynności Ministerstwa Zdrowia Publicznego w roku 1918*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 1, s. 38–41.
- Stenz E., *Z klimatologii polskiego wybrzeża Bałtyku*, „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy: organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego dla popierania rozwoju polskich uzdrowisk” 1926, nr 9.
- Ściborowski W., *Pogląd na ruch i postęp zdrojowisk i zakładów klimatycznych krajowych w ciągu pory zdrojowej roku 1881*, Kraków 1882.
- Telak J., *Doskonalenie zawodowe policjantów realizujących zadania służbowe na polskich obszarach wodnych w latach 1997–2015, wybrane aspekty*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego” 2016, t. 10.
- Uruszczak W., *Wydawnictwo źródłowe Starodawne Prawa Polskiego Pomniki (1856–1921)*, [w:] *Pomniki prawa na przestrzeni wieków*, red. K. Górski, J. Pokój, D. Szczepaniak, Ł. Szymura, Kraków 2017.
- Wapiński R., *Polska i jej mieszkańcy w wyobrażeniach społecznych po odzyskaniu niepodległości (do 1939 r.)*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” 1994, nr 2–3.

- Wiadomości z Krynicy*, „Przegląd Zdrojowy i Turystyczny. Pismo poświęcone sprawom zdrojowisk i miejsc klimatycznych jako też sprawom turystyki krajowej” 1907, nr 7.
- Z działalności Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Zjazd przedstawicieli uzdrowisk i zdrojowisk*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 3.
- Z działalności samorządu na polu zdrowotności publicznej*, „Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego” 1921, nr 4.
- Zalasiński T., *Zasada prawidłowej legislacji w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2008.
- Zdrowie publiczne m.st. Warszawy. Ogólny stan sanitarny miasta w r. 1931/32*, Warszawa 1932.
- Zdrowie publiczne. Ogólny stan sanitarny miasta i sprawozdanie z działalności za 1927 r.*, Warszawa 1929.
- Zieleniewski M., *Skorowidz ważniejszych zakładów: zdrojowo-kąpielowych, hydropatycznych, galakto-terapeutycznych, klimatycznych, sanatoryów i kąpielisk morskich tudzież Wybór najodpowiedniejszych zdrojowisk do leczenia poszczególnych chorób*, Kraków 1894.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2010.

ORZECZNICTWO

- Wyrok SN z 15.09.1931 r., II K 528/31, OSN 1931, nr 12, poz. 415.
- Wyrok SN z 8.01.1932 r., II K 768/31, OSN 1932, nr 4, poz. 74.
- Wyrok SN z 14.05.1934 r., III K 105/34, OSN 1934, nr 11, poz. 264.
- Wyrok TK z 21.03.2001 r., K 24/00, OTK 2001, nr 3, poz. 51.

NETOGRAFIA

- Kaczorowski W.R., *Żydowskie Prawa Kaszrutu. Analiza historyczna i współczesną* https://www.academia.edu/38656647/Żydowskie_Prawa_Kaszrutu_Analiza_historyczna_i_współczesna?auto=citations&from=cover_page (dostęp: 21.12.2021).
- Kąpielisko*, Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/kąpielisko.html> (dostęp: 25.12.2021).
- Sabatowski A., *Kąpieliska morskie wybrzeża polskiego*, Związek Uzdrowisk Polskich 1918–1939, <http://bibliotekacyfrowa.eu/dlibra/doccontent?id=58115> (dostęp: 7.12.2021).
- Syska A., *Międzywojenna obyczajowość a architektura basenów Górnego Śląska*, „Pracownia Kultury” 2015, nr 8, <http://www.laboratoriumkultury.us.edu.pl/?p=31050> (dostęp: 23.12.2021).

NOTKA O AUTORZE

Mgr Robert Bobkier – mgr nauk prawnych, właściciel kancelarii Abraham & Ben Hadar Law and Audit.

Zainteresowania naukowe: prawo nieruchomości, finansowanie terroryzmu, historia prawa.

e-mail: robert.bobkier@gmail.com